

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Historický ústav

**Analýza učebnic pro 2. stupeň základních škol
z hlediska klíčových kompetencí**

Diplomová práce

Autor: Anna Fenclová

Studijní program: M7503 - Dějepis

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň základních škol – anglický jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň základních škol - dějepis

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kapustová

Zadání diplomové práce

Autor: Anna Fenclová

Studium: P14P0050

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - dějepis, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk

Název diplomové práce: **Analýza učebnic dějepisu pro 2. stupeň základních škol z hlediska klíčových kompetencí**

Název diplomové práce AJ: Analysis of history textbooks for lower secondary education in terms of key competencies

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce je analýza učebnic dějepisu z hlediska rozvíjení klíčových kompetencí. Praktická část bude zaměřena na průřezová témata společná pro základy společenských věd a dějepis. Práce bude vycházet z RVP pro základní vzdělávání.

Zdeněk Bělecký. Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha 2007. Stanislav Julínek. Základy oborové didaktiky dějepisu. Brno 2004. Denisa Labischová - Blažena Gracová. Příručka ke studiu didaktiky dějepisu. Ostrava 2008. Jan Průcha. Učebnice: teorie a analýza edukačního média. Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno 1998.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kapustová

Oponent: Mgr. Hana Šebestová

Datum zadání závěrečné práce: 13.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucí diplomové práce Mrg. Ireny Kapustové) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anna Fenclová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Ireně Kapustové za ochotný přístup a cenné rady při vedení mé diplomové práce. Zároveň děkuji své rodině a blízkým, kteří mi po celou dobu studia byli oporou.

Anotace

FENCLOVÁ, Anna. Analýza učebnic dějepisu pro 2. stupeň základních škol z hlediska klíčových kompetencí. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 163 s., Diplomová práce.

Cílem diplomové práce je analýza učebnic a pracovních sešitů pro 2. stupeň základních škol z hlediska klíčových kompetencí a jejich hodin. Předmětem analýzy jsou dějepisné učebnice a pracovní sešity řady SPN.

První část se zabývá teorií učebnic a jejich výzkumem. Definuje školní učebnici, vymezuje její roli ve výchovně-vzdělávacím procesu a zabývá se jejími funkcemi. Představuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s důrazem na klíčové kompetence občanské a sociální a personální a jejich rozvoj v hodinách dějepisu. Popisuje vybrané metody výzkumu učebnic.

Druhou část tvoří didaktická analýza učebnicové řady, která se věnuje kompetenčním okruhům „Já, ty, on – vývoj mravních hodnot“ a „Ekologie.“ Zabývá se zvyšováním hladin klíčových kompetencí v rámci učebnicové řady. Dále obsahuje pracovní a metodické listy pro jednotlivé ročníky, které zvyšování hladin klíčových kompetencí ilustrují.

Klíčová slova: učebnice, analýza učebnic dějepisu, klíčové kompetence, hladiny klíčových kompetencí

Annotation

FENCLOVÁ, Anna. Analysis of history textbooks for primary schools in terms of key competencies. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019, 163 p., Diploma thesis.

The aim of the thesis is to analyse textbooks and workbooks for the lower secondary schools in terms of key competencies and their layers. The subject of the analysis are historical textbooks and workbooks of SPN series.

The first part deals with the theory of textbooks and their research. It defines a school textbook, defines its role in the educational process and deals with its functions. It presents Framework educational program for primary and lower secondary education, with an emphasis on the civil key competencies and social and personal competencies and their development in history lessons. It describes selected textbook research methods.

The second part is a didactic analysis of the textbook series, which deals with the competence areas "I, you, him - the development of moral values" and "Ecology." It deals with increasing of the level of key competencies within the textbook series. It contains worksheets and methodological sheets for each school year, that illustrate increasing of the key competency layers.

Key words: textbook, analysis of history textbooks, key competencies, levels of key competencies

Obsah

Úvod	9
1 Školní učebnice	11
1.1 Funkce učebnice	11
1.2 Výběr učebnic	13
2 Rámcový vzdělávací program	15
2.1. Význam Rámcového vzdělávacího programu	15
2.2 Obsah Rámcového vzdělávacího programu.....	16
3 Klíčové kompetence	19
3.1 Význam klíčových kompetencí	19
3.2 Rozvíjení klíčových kompetencí ve výchovně-vzdělávacím procesu	21
3.3 Klíčové kompetence a dějepis	22
3.4 Hladiny klíčových kompetencí	24
4 Výzkum učebnic	26
4.1 Vývoj výzkumu učebnic u nás	26
4.2 Výsledky výzkumů učebnic	27
4.3 Přístupy ke zkoumání učebnic	28
4.4 Příklady výzkumů učebnic a jejich metody	29
5 Analýza učebnic z hlediska klíčových kompetencí	32
5.1 Postup při analýze	32
6 Didaktická analýza učebnicové řady SPN a. s. pro 6. – 9. ročník	34
6.1 Rozvoj klíčových kompetencí v rámci kompetenčního okruhu „Já, ty on - vývoj mravních hodnot“	34
6.1.1 Učebnice pro 6. ročník.....	34

6. 1. 2 Učebnice pro 7. ročník.....	46
6. 1. 3 Učebnice pro 8. ročník.....	57
6. 1. 4 Učebnice pro 9. ročník.....	68
6. 2 Rozvoj klíčových kompetencí témat v rámci kompetenčního okruhu „Ekologie“.....	83
6. 2. 1 Učebnice pro 6. ročník.....	83
6. 2. 2 Učebnice pro 7. ročník.....	96
6. 2. 3 Učebnice pro 8. ročník.....	105
6. 2. 4 Učebnice pro 9. ročník.....	113
7 Reflexe učebnicové řady z hlediska hladin klíčových kompetencí.....	121
8 Pracovní listy, ilustrující zvyšování hladin klíčových kompetencí	123
9 Závěr.....	136
10 Seznam použité literatury	138
Přílohy	143
Příloha 1 – Pracovní list DOBA KAMENNÁ (řešení).....	144
Příloha 2 – Pracovní list STAROVĚKÝ EGYPT (řešení)	147
Příloha 3 – Pracovní list VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE (řešení)	150
Příloha 4 – Pracovní list KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ (řešení)	153
Příloha 5 – Metodický list k pracovnímu list DOBA KAMENNÁ.....	156
Příloha 6 – Metodický list k pracovnímu listu STAROVĚKÝ EGYPT.....	158
Příloha 7 – Metodický list k pracovnímu listu STAROVĚKÝ EGYPT.....	160
Příloha 8 – Metodický list k pracovnímu listu KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ.....	162

Úvod

Školní učebnice je pomůckou, která značně ovlivňuje výchovně-vzdělávací proces. Vede vyučující i žáky zejména z hlediska výběru učiva, ale také nastiňuje, jak by mělo být učivo uchopeno. V současné době je kladen důraz na klíčové kompetence, které představují souhrn dovedností, postojů a hodnot zásadních pro uplatnění žáka dalším vzděláváním, osobním rozvoji a ve společnosti. Autoři musí při tvorbě učebnic tyto kompetence zohledňovat. Vzniká tak potřeba zkoumat, jakým způsobem a do jaké míry učebnice k jejich rozvoji přispívají.

Cílem této diplomové práce je analýza učebnicové řady pro 2. stupeň základních škol z hlediska klíčových kompetencí. Pozornost je věnována především tzv. hladinám klíčových kompetencí, které jsou doposud neprobádanou oblastí. Analýza mimo jiné sleduje, zda jsou klíčové kompetence jednotlivými díly učebnicové řady rozvíjeny kontinuálně.

Klíčové kompetence jsou obsaženy v Rámcovém vzdělávacím programu, který dále vymezuje cíle, vzdělávací oblasti a průřezová témata ve výchovně-vzdělávacím procesu. Program je závazný pro tvorbu dílčích školních vzdělávacích programů. Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zaměřuje na analýzu učebnic pro 2. stupeň základních škol, hlavním zdrojem při psaní teoretické i praktické části je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

Teoretická část práce je věnována školní učebnici a Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání. První kapitola se zabývá funkcemi, obsahem a významem učebnice ve výchovně-vzdělávacím procesu. Popisuje, jak probíhá výběr učebnice a zmiňuje aktuálně nejfrekventovaněji používané učebnicové řady. Druhá kapitola představuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, jeho obsah a význam. Třetí kapitola se věnuje klíčovým kompetencím a jejich rozvíjení ve výuce s důrazem na předmět dějepis. Dále definuje pojem hladiny klíčových kompetencí. Čtvrtá kapitola je zaměřena na výzkum učebnic u nás. Všímá si metod a přístupů k výzkumu, které jsou inspirací pro analýzu v praktické části této diplomové práce. Poslední kapitola předkládá vzor tuto pro analýzu.

Praktickou část diplomové práce tvoří analýza učebnic a v jejich rámci především aktivit, otázek či úkolů. Jejím předmětem je učebnicová řada nakladatelství SPN. Z důvodu rozsáhlosti tématu, je práce zaměřena na vybrané klíčové kompetence – kompetence občanské a kompetence sociální a personální, které jsou v předmětu dějepisu rozvíjeny ve velké míře. Podrobněji se práce věnuje konkrétním kompetenčním okruhům – „Ekologie“ a „Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot.“ Pro tento typ analýzy byl vytvořen vzor inspirovaný metodami obsahových analýz Petera Gavory. Na základě analýz úkolů, zadaných v rámci zkoumaných kompetenčních okruhů „*Etika (já, ty, on)*“ a „*Ekologie*“, jsou dále posuzovány hladiny sledovaných klíčových kompetencí a vytvořeny vzorové pracovní listy, ve kterých je zvyšující se úroveň zcela zřejmá.

1 Školní učebnice

1.1 Funkce učebnice

Školní učebnici lze definovat jako druh publikace, která je uzpůsobena svým obsahem a strukturou pro didaktické účely. Řadí se mezi teoretické pedagogické dokumenty (podobně jako například učební plány, učební osnovy, didaktické texty pro žáky, nebo metodické příručky pro vyučující). Teoretické pedagogické dokumenty společně s praktickými (pedagogická dokumentace - například vnitřní řady školy, třídní kniha, nebo žákovské knížky) patří do skupiny kurikulárních dokumentů.¹ „*Kurikulem se v nejobecnější rovině rozumí plánovaný obsah školní edukace. Zahrnuje poznatky, dovednosti, hodnoty, postoje, zájmy, jež mají být v žácích vytvářeny. Řadí se sem také formy, prostředky a metody výuky, plánované cíle a standardy vzdělávání.*“²

Role učebnic ve výchovně-vzdělávacím procesu je klíčová. Ve vztahu k osnovám se jedná o konkretizaci jejich obsahu. Učebnice je tím, co přímo ovlivňuje vyučovací proces (obsah i rozsah učiva). Pedagog v ní hledá podněty pro vyučovací aktivitu, může se o ni opírat při rozmyšlení, jaké zvolí vyučovací metody.³ Autoři, zabývající se výzkumem učebnic se shodují, že jejich klíčový význam je nezpochybnitelný a věří, že nebude mizet ani v budoucnu, a to i přes neustálý posun a inovace v oblasti didaktických pomůcek. „*Učebnice jsou pro školy stejně tak důležité jako učitelé.*“⁴ Někteří vyučující jsou odborníci ve svém oboru, v oblasti metodiky však potřebují hledat inspiraci v pomůckách. Učebnice by měla být vybavena tak, aby takovým pedagogům mohla nabídnout oporu.⁵

Učebnice je zároveň pomůckou, se kterou pracují žáci. Slouží jim v hodinách, při samostudiu v době nemoci či plnění domácích úkolů. Plní tak funkce ve vztahu k vyučujícím i žákům. „*Funkcí učebnice se rozumí cíl, účel úkol, který má tento*

---

¹LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 38, 44.

² Tamtéž, s. 37.

³JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 129 – 130.

⁴MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 18.

⁵STAUDKOVÁ, J. *Jak by měla vypadat moderní učebnice z pohledu vydavatele?*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 50.

didaktický prostředek plnit ve výchovně vzdělávacím procesu, tzn. při zabezpečování cílevědomého, aktivního osvojování vědomostí a dovedností, postojů a návyků žáků na jedné straně, a v podpoře učitele při realizaci vyučovacího programu na straně druhé. “⁶Jaan Mikk rozdělil základní funkce učebnice následovně:

Učebnice by měla

- motivovat žáky k učení
- prezentovat informace
- transformovat informace (aby byly v souladu s cíli a podmínkami vzdělávání)
- mít koordinační funkci (začleňování informací do systému)
- vést žáků k používání strategií učení
- podporovat sebehodnocení žákova učení
- mít diferencující přístup k učení (měla by odpovídat různým zájmům žáků)⁷

Jiné, stručnější rozdělení funkcí učebnice nabízí Vratislav Čapek. Dělí je na tři základní druhy:

- informativní – poskytuje přehled historických faktů, dat atp., ale i názorů a postojů, které si žák během výuky vytváří
- metodologická – žáci se učí pracovat s historickými informacemi, mají se přiblížit práci historika
- formativní – tato funkce je naplňována rozvojem žákovy osobnosti, přispívá k formování jeho postojů a vlastností⁸

Na základě takového rozdělení lze říci, že didaktická analýza učebnic z hlediska klíčových kompetencí se zaměřuje na formativní funkci učebnic a pracovních sešitů.

Zmíněné funkce neplní pouze učebnice, ale i jiné didaktické prostředky používané ve výuce, každý jinou měrou. Kromě učebnice se jedná o pracovní sešit, didaktické

---

⁶ JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 129-130.

⁷ MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 15-16.

⁸ ČAPEK, V. *Didaktika dějepisu. Díl 2, Výchovně vzdělávací proces v dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 158.

příručky pro vyučující, sbírky úkolů a cvičení, čítanky, encyklopedie, atlasy atp.⁹ Analýza, která zkoumá rozvíjení klíčových kompetencí, se zaměřuje na obsah učebnice i k ní náležícího pracovního sešitu. Právě v něm lze najít úkoly, které mohou žáky vést k hlubšímu zamyšlení nad probíranou látkou a k rozvoji jejich hodnot a postojů. „*Nedílnou součástí učebnic by měl být i pracovní sešit (ten by neměl být založen na pouhém mechanickém vyplňování, ale na systematickém využívání vyšších myšlenkových procesů).*“¹⁰

Úkoly rozvíjející myšlení by měla obsahovat jak učebnice, tak pracovní sešit. Vyučující má možnost použít vlastní materiály, ale pokud učebnice určují obsah jeho výuky, měly by mu cvičení z učebnice i pracovního sešitu posloužit jako vhodný nástroj pro propojování a fixaci učiva.¹¹ Práce s úlohami je jedním ze způsobů, jak se žáci mohou aktivně účastnit vyučovacího procesu. Text učebnice by jim měl být dostačujícím zdrojem informací pro jejich vypracování. Zároveň ale text a úkol nemusí být v těsné blízkosti. Žáci se tak zároveň učí vyhledávat informace a efektivně s nimi pracovat. Pedagog může úkol žákům zadat k samostatnému, či skupinovému vypracování. Takové formy vyučování by měly být součástí každé vyučovací hodiny.¹² Zcela zásadní je, aby sám vyučující učebnici prostudoval a porozuměl jejímu obsahu a metodám práce před tím, než tuto práci žákům zadá. Jedině tak mohou být efektivně využity všechny funkce učebnice.¹³

1.2 Výběr učebnic

Výběr učebnice, podle které bude probíhat výuka, je záležitostí vyučujících. Berou v úvahu vlastní zkušenost, podmínky dané školy a potřeby žáků. Na základních školách hraje důležitou roli také doložka Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která je klíčová při financování učebnic státem.

---

⁹ MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 15.

¹⁰ KNECHT, P. *Hodnocení učebnic zeměpisu z pohledu žáků 2. stupně ZŠ*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007, s. 88.

¹¹ MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 16.

¹² STAUDKOVÁ, J. *Jak by měla vypadat moderní učebnice z pohledu vydavatele?*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 50.

¹³ KLAPKO, D. *Evaluační učebnic jako cesta k optimalizaci výchovně-vzdělávacího procesu*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007, s. 45.

Pro didaktickou analýzu, která tvoří praktickou část této diplomové práce, jsem zvolila učebnice pro 6., 7., 8. a 9. ročník základní školy od nakladatelství SPN. Materiálem, ze kterého jsem rovněž ve velké míře vycházela, byly příslušné pracovní sešity. Nakladatelství SPN vydává učebnice dějepisu pro druhý stupeň základních škol a zároveň navazující učebnice pro gymnázia a střední školy. S ohledem na hojnost používání této učebnicové řady na základních i středních školách, kterou jsem zpozorovala při pedagogické praxi, a také na základě vlastních zkušeností považuji učebnice nakladatelství SPN za velice kvalitní.¹⁴ Dále se můžeme setkat například s učebnicemi nakladatelství Nová škola, které jsou vydávány pouze pro základní školy. Stejně jako učebnice dějepisu vydávané nakladatelstvím Fraus či Prodos. Nakladatelství, které stejně jako SPN produkuje učebnice dějepisu pro základní i střední školy, je Didaktis. Dále mohou učitelé dějepisu zvolit řadu od vydavatelství Taktik, nazvanou „hravý dějepis,“ která si klade za cíl učivo žákům přiblížit inovativním způsobem. Kromě těchto hojně používaných učebnic, mohou vyučující případně vybírat z dalších materiálů nabízených na trhu.

---

¹⁴Podrobnější reflexe je součástí praktické části diplomové práce.

2 Rámcový vzdělávací program

2.1. Význam Rámcového vzdělávacího programu

Každá učebnice má obsah, který je explicitní a zároveň také obsah implicitní (ideový). Ideový obsah není tolik zřetelný, ale je neméně důležitý. Školní edukace tak má dva druhy důsledků: vzdělávací výsledky (např. žáci se naučí číst a psát) a vzdělávací efekty (kulturní normy, postoje, hodnoty, ale i předsudky, které si žák odnáší do života).¹⁵Tato diplomová práce se zaměřuje na úkoly a obecně takové části učebnic a pracovních sešitů, které rozvíjejí klíčové kompetence. Klíčové kompetence jsou formulovány v Rámcovém vzdělávacím programu.

Rámcový vzdělávací program je podle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice jednou ze tří úrovní vzdělávacích programů.

- Státní vzdělávací program (SVP) - nejobecnější cíle vzdělávání a zásady vzdělávací politiky státu včetně legislativního rámce
- Rámcový vzdělávací program (RVP) - charakterizuje vzdělávací nabídku a zamýšlené výstupy (cílové kompetence) pro jednotlivé stupně a obory vzdělávání
- Školní vzdělávací program (ŠVP) – vychází z RVP, zpracovaný konkrétní školou, respektující podmínky školy, obce a regionu¹⁶

Rámcový vzdělávací program je závazným rámcem pro tvoření dílčích školních vzdělávacích programů, konkrétně pro předškolní, základní, základní umělecké, jazykové a střední vzdělávání. Byl vydán v souladu se školským zákonem v roce 2004, který byl novelizován v roce 2015.¹⁷Protože se tato diplomová práce zabývá analýzou učebnic pro druhý stupeň ZŠ, jejím hlavním zdrojem je Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání (dále jen RVP ZV).

---

¹⁵ PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, s. 80.

¹⁶LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 39.

¹⁷NÚV (Národní ústav pro vzdělávání). *Rámcové vzdělávací programy* [online]. [cit. 2019-17-02]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

2.2 Obsah Rámcového vzdělávacího programu

Úvodní kapitoly RVP ZV charakterizují základní vzdělávání obecně. Shrnují, co je do tohoto stupně vzdělávání Rámcovým vzdělávacím programem vnášeno - mimo jiné cíle, které kladou důraz zejména na rozvoj osobnosti žáka. Konkrétně na motivaci k učení, rozvíjení logického myšlení, komunikační schopnosti, smysl pro odpovědnost, ohleduplnost k okolí apod.¹⁸

Vyučovací předměty jsou v RVP ZV rozřazeny do devíti vzdělávacích oblastí. Dějepis je společně s výchovou k občanství zahrnut do oblasti Člověk a společnost.¹⁹ Tato oblast je zaměřena na dovednosti a znalosti potřebné pro život v demokratické společnosti. Ve vzdělávacích oblastech se odráží požadavky současného světa a zřízení, ve kterém žijeme. Takové faktory mají vliv na podobu učebnic a učebního procesu obecně.²⁰ Vzdělávací oblast Člověk a společnost se „zaměřuje na utváření pozitivních občanských postojů, rozvíjí vědomí přináležitosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a podporuje přijetí hodnot, na nichž je současná demokratická Evropa budována.“²¹

RVP ZV klade důraz na mezipředmětové vztahy. U předmětů, a to zejména těch, které jsou součástí jedné vzdělávací oblasti, se předpokládá propojování učiva. V případě dějepisu a občanské výchovy se žáci v hodinách obou předmětů zabývají problémy současnými, stejně jako problémy z minulosti - vyvozují závěry a uvažují o jejich aplikaci v situacích běžného života.²² S ohledem na propojenost jsou tyto předměty v některých zemích (např. v Rakousku) spojeny v jeden vyučovací předmět. V RVP ZV je patrné propojení v oblasti obsahu předmětů, které mají průsečíky v tématech jako je

---

¹⁸Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-19-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 8 – 9.

¹⁹Další vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace (český jazyk a literatura, cizí jazyk, další cizí jazyk), Matematika a její aplikace (matematika), Informační a komunikační technologie (informační a komunikační technologie), Člověk a jeho svět (člověk a jeho svět), Člověk a příroda (fyzika, chemie, přírodopis, zeměpis), Umění a kultura (hudební výchova, výtvarná výchova), Člověk a zdraví (výchova ke zdraví, tělesná výchova), Člověk a svět práce (člověk a svět práce), Doplňující vzdělávací obory (dramatická výchova, etická výchova, filmová/audiovizuální výchova, taneční a pohybová výchova) Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-19-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 2.

²⁰MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 12.

²¹JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 262.

²²Tamtéž, s. 262.

demokracie, politika, nebo lidská práva. Propojení je zřejmé i z formulace cílů občanské výchovy a dějepisu, které zde nalezneme v jednom seznamu pro oba předměty.²³Jako příklad můžeme uvést...

- utváření pozitivního hodnotového systému opřeného o historickou zkušenost
- rozpoznávání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití; ke zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci²⁴

Kvalitní učebnice by měly zahrnovat text i úlohy, které propojování předmětů usnadňují. Úkoly takového typu jsou zastoupeny zejména v pracovních sešitech.²⁵

V RVP je rozepsán vzdělávací obsah každého z předmětů. Je rozdělen do dílčích tematických okruhů, kde kromě konkrétního učiva, které je naznačené pouze bodově, nalezneme přehledně uspořádané očekávané výstupy. Učivo je chápáno jako prostředek k jejich osvojení. Očekávané výstupy jsou zaměřené prakticky. Žák, který si dané výstupy osvojil na konci 5. či 9. ročníku, má být schopný používat nabyté znalosti v praktickém životě. Jednotlivé školy je musí brát v úvahu při tvorbě ŠVP.²⁶Pro předmět dějepis, tematický okruh moderní doba, můžeme jako příklad uvést tyto očekávané výstupy.

- na příkladech demonstuje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky
- rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů²⁷

Žák se nad probíranou problematikou na základě výkladu, ale hlavně praktických úkolů, úloh či diskuzí, zamyslí. Vytvoří si vlastní názor. Pokud dokáže hovořit o příkladech zneužití techniky ve válečných konfliktech, uvědomuje si, jaká neštěstí může taková

---

²³LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 62.

²⁴*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-20-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 53.

²⁵MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 14.

²⁶*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-20-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 15.

²⁷Tamtéž, s. 56.

technika, nebo válečný konflikt samotný, způsobit. V dějinách tak najde poučení a s největší pravděpodobností bude mít k válečným konfliktům odmítavý postoj. Pokud bude společnost smýšlet takovým způsobem, může to vést předejití podobným katastrofám. Zároveň je důležité vést žáky k tomu, aby hledali více úhlů pohledu i na záležitosti jako je demokracie a mohli tak kriticky a uvážlivě hodnotit i současnou situaci. Je proto nezbytné, aby vyučující brali očekávané výstupy v potaz. Zejména ty, které mají přímou spojitost s aktuálními problémy.

Další součástí RVP ZV jsou průřezová témata, která jsou povinně zařazována do výuky všech předmětů. Vycházejí z aktuálních problémů současného světa a také přispívají k rozvoji osobnosti žáka. Jsou rozděleny následovně:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova²⁸

---

²⁸*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-20-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, 126 – 140.

3 Klíčové kompetence

3.1 Význam klíčových kompetencí

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání klade důraz na vzájemnou provázanost cílů, obsahu vzdělávání, průřezových témat a klíčových kompetencí. Klíčové kompetencemůžeme definovat jako „*soubor osvojených vědomostí, dovedností, postojů a hodnot*“,“²⁹ které jsou u žáka rozvíjeny po celou dobu vzdělávání, v rámci výuky všech předmětů. Tyto vědomosti a postoje napomáhají osobnímu rozvoji každého člověka a jeho uplatnění ve společnosti.³⁰ Klíčové kompetence jsou ve vzdělávacím systému stále novinkou, avšak utváření postojů a hodnot u žáků bylo se vzděláváním spojeno vždy. Vzdělávací systémy, kromě předávání znalostí, žáky vychovávají.³¹

Klíčové kompetence jsou v RVP ZV členěny:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní³²

„V RVP ZV jsou klíčové kompetence stanoveny a formulovány obecně, znalosti, dovednosti a postoje žáka zde nejsou popsány zcela detailně.“³³ Vyučující má prostor k vytvoření vlastních způsobů a konkrétních činností, pomocí kterých bude k rozvíjení klíčových kompetencí docházet. Kompetence, na které se tato diplomová práce zaměřuje, jsou formulovány takto:

---

²⁹LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 39.

³⁰Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-20-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 11.

³¹MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 14.

³²Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-20-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 11.

³³BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 8.

Kompetence občanská

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka
- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty³⁴

3.2 Rozvíjení klíčových kompetencí ve výchovně-vzdělávacím procesu

Rozvíjení klíčových kompetencí musí probíhat v každé vyučovací hodině. Zaměřovat se nejprve na probrání látky a následně na kompetence je neefektivní a zároveň v rámci vyučovacího procesu obtížně realizovatelné. Ideální je splynutí aktivit rozvíjejících kompetence s aktivitami sloužícími k osvojování učiva. Vyučující při přípravě promýšlí, jak do hodiny vhodně zapojit aktivity rozvíjející co nejvíce klíčových kompetencí. Právě tento jiný pohled na probíranou látku a výuku jako takovou, může být zároveň inspirací pro kvalitní a efektivní přípravu.³⁵

Je třeba poskytnout žákovi pro rozvíjení jeho osobnosti prostor. RVP ZV a konkrétně klíčové kompetence tak přispívají k rozšíření používání aktivizujících vyučovacích metod. Během frontální výuky s dominujícím výkladem žáci nemají možnost vyjadřovat své myšlenky a postoje, tudíž je ani ve větší míře formovat., *V hodinách bude žák potřebovat dost času na to, aby měl například možnost propracovat a vyslovit svůj názor a zároveň aby ho vyslovovali i jiní, protože teprve v konfrontaci názorů se žák bude učit neurážet druhého, netrvat zarputile na svém.*³⁶

Zároveň je velice důležité chování pedagoga - zda jde žákům příkladem. Je proto nezbytné, aby se i on srozumitelně vyjadřoval, aby v jeho třídě nikdo nebyl znevýhodňovaný, nebo aby vždy zacházel s pracovním náčiním podle bezpečnostních pokynů. Svým jednáním a chováním působí na rozvoj klíčových kompetencí u žáků více než teorií či jakýmkoli proklamacemi.

³⁴Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. MŠMT v Praze 2017. [cit. 2019-22-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>, s. 12.

³⁵BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 7 – 8.

³⁶Tamtéž, s. 10.

Některé kompetence jsou od předmětu zdánlivě vzdáleny. Jako příklad můžeme uvést kompetenci komunikativní a matematiku. Je však naprosto dostačující, pokud vyučující matematiky v hodinách vede žáky k tomu, aby četli zadání slovní úlohy nahlas a zřetelně. Kompetence občanská na první pohled spadá pouze do oblasti humanitně zaměřených předmětů. V hodinách matematiky však může být rozvíjena také. Například pokud vyučující vede žáky k tomu, aby respektovali jeden druhého a chovali se podle principů demokracie.³⁷ Klíčové kompetence nemusí úzce souviset s probíranou látkou. Rozličnost témat, probíraných v hodinách dějepisu, a možnost aplikovat většinu z nich na problémy současného světa, vytváří prostor pro rozvíjení všech klíčových kompetencí.

3.3 Klíčové kompetence a dějepis

Kompetence k učení – V dějepisu je, stejně jako v jiných předmětech, kladen důraz na propojení a systematizaci učiva. Žák se učí zařazovat probíranou látku do širších celků. Během hodin jsou také využívány různé metody práce s textem, informacemi apod., které přispívají k rozvíjení schopností efektivního učení u žáků.

Kompetence k řešení problému – Při posuzování důsledků jednání osob v dějinách se u žáků utváří schopnost kritického myšlení. V historii mohou hledat poučení.

Kompetence pracovní – Jsou zaměřeny především na rozvoj manuální zručnosti žáků a dodržování bezpečnosti práce. Z tohoto hlediska mohou být v hodinách dějepisu naplňovány například při projektové výuce, kdy žáci samostatně tvoří didaktické materiály.

Kompetence komunikativní – Rozvíjí se zejména schopnost komunikace a vyjadřování, ale také porozumění textům či obrazovým materiálům, které jsou důležitou součástí vyučovacího procesu nejen v případě dějepisu. Je zásadní, aby výklad vyučujícího byl smysluplný a poutavý. Stejně tak je důležitá výměna rolí – v hodinách dějepisu se nabízí mnoho příležitostí k diskuzím, při kterých se žák učí formulovat své myšlenky. *„Komunikace ve škole nemůže být jednosměrná, ale musí jít o komunikační řetězec,*

---

³⁷BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 8.

v němž podavatel a příjemce na sebe vzájemně reagují.“³⁸Rozvoj komunikativních kompetencí může pomoci odstranit stereotypy, podle kterých jsou hodiny dějepisu vnímány jako pouhý výklad dat a událostí ze strany vyučujícího.

V hodinách dějepisu dochází, dle mého názoru, v největší míře k rozvoji kompetencí občanských, dále pak kompetencí sociálních a personálních. Z toho důvodu jsem se rozhodla zaměřit se při analýze učebnic podrobněji právě na tyto kompetence.

Kompetence sociální a personální – Jedná se v první řadě o upevňování mezilidských vztahů. Samotná látka či vhodně zvolené vyučovací metody pomáhají žákovi stát se sebevědomou osobností s vlastním názorem, která zároveň respektuje názory ostatních, je schopna přijmout více pohledů na skutečnost. Nemá tak problém s prací v kolektivu.

Kompetence občanské – Žák si na příkladech z historie uvědomí důležitost dodržování zákonů a společenských norem. Výklad, diskuze či praktické úkoly mají vliv na utváření jeho postojů, v konečném důsledku i jeho chování vůči jiným osobám, životnímu prostředí či kulturním památkám.

Vzhledem k obsáhlosti kompetencí se při analýze učebnic zaměřuji na konkrétní kompetenční okruhy: „Já, ty on – vývoj mravních hodnot“ a „Ekologie“. Tyto okruhy jsou přímo provázány s průřezovými tématy Osobnostní a sociální výchova a Environmentální výchova. Z hlediska procesu utváření hodnot a postojů u žáků považují mravní hodnoty a ekologii za zásadní oblasti, které se dotýkají jejich každodenního života i během školního věku. „*Mravnost je obecným mravním normám, zvyklostem a standardům odpovídající jednání, spočívající na svobodném rozhodnutí v příslušném sociálně-kulturním kontextu.*“³⁹ Na rozdíl od morálky je mravnost více ovlivnitelná rozhodnutími člověka. Pedagog má možnost svým působením taková rozhodnutí u žáků nepřímo i přímo ovlivnit. Kompetenční okruh, týkající se ekologie (věda, studující vztah organismů a životního prostředí)⁴⁰vychází ze stávajících

---

³⁸HUDECOVÁ, D. *Jak modernizovat výuku dějepisu. Výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. Praha: SPL-Práce, 2007, s. 15.

³⁹VACEK, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, s. 121.

⁴⁰ZELENKA, J. *Environmentální a ekologický slovník vybraných pojmů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, s. 45.

problémů, zejména pokračující destrukce životního prostředí vlivem člověka. Tyto dva kompetenční okruhy se zároveň prolínají. Úkolem pedagoga je vést žáky „*k přijetí zásad, že svoboda každého jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody a kde bychom při uspokojování svých potřeb omezovali práva těch, co přijdou po nás.*“⁴¹

3.4 Hladiny klíčových kompetencí

K tomu, aby vyučující pracoval s klíčovými kompetencemi efektivně, je třeba, aby měl svou konkrétní představu, co termín klíčové kompetence obsahuje. Zejména proto, že v RVP ZV nejsou kompetence konkretizovány pro jednotlivé ročníky. „*Některé části klíčových kompetencí zvládnou i mladší žáci, ale někteří potřebují mnoho let výuky nebo pár let dozrání.*“⁴² Proto je nezbytné pracovat s tzv. hladinami klíčových kompetencí. Vyučující určí, do jaké míry je dle jeho názoru žák schopen naplnit očekávaný výstup klíčové kompetence v 6., 7., 8. a 9. ročníku. Rozvíjí je kontinuálně – každý rok by se schopnosti a postoje žáků měli posunout blíže k úplnému naplnění očekávaných výstupů. Vyučující na druhém stupni základní školy tak rozpracovává kompetenci ideálně do 4 (pro každý ročník), minimálně do 2 (pro 6. + 7. ročník a 8. + 9. ročník) hladin.

Jako příklad uvádím návrh rozdělení kompetence občanské, konkrétní oblast „*respekt k druhým*“. Vycházím z rozdělení hladin pro 5.⁴³ a 9. ročník, navržené v publikaci *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*.

---

⁴¹KUBÁTOVÁ, D. *Člověk, zdraví a životní prostředí: příručka pro učitele na pomoc při realizaci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. Ústí nad Labem, : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006, s. 23.

⁴²BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 13.

⁴³5. ročník - nevyjadřuje se pohrdavě nebo s předsudky o skupinách lidí nebo jejich příslušnících. (Nepoužívá ustálených obrátů, které křivdí některé skupině obyvatel. Vyjádří své hodnocení něčeho špatného bez zapojování předsudků.)

6. ročník	7. ročník
<p>– pokud se setká s předsudky, stereotypy, nebo diskriminaci ve svém okolí, nepodporuje takové chování</p> <p>(Nereaguje na urážlivé obraty vůči určité skupině obyvatel, nepodpoří takové jednání, ani pokud je slyší od svých přátel či spolužáků.)</p>	<p>–vlastními slovy vyjádří svůj odmítavý postoj vůči diskriminaci a předsudkům vůči určitým skupinám obyvatel</p> <p>(Diskriminaci a předsudky ve společnosti nepodporuje a při diskuzi je schopen vysvětlit, z jakých důvodů)</p>

8. ročník	9. ročník
<p>– kritizuje stereotypy a předsudky použité lidmi ve svém okolí</p> <p>(Pomocí argumentů se snaží zamezit používání hanlivých narážek či ustálených slovních obrátů, urážejících určitou skupinu obyvatel ve svém okolí)</p>	<p><i>„kritizuje stereotypy a předsudky použité v soukromé i ve veřejné komunikaci, snaží se jich vyvarovat</i></p> <p><i>(Odhalí, zda ve zprávě, nebo komentáři autor využívá podvědomé předsudky čtenářů.)“⁴⁴</i></p>

---

⁴⁴BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 55.

4 Výzkum učebnic

4.1 Vývoj výzkumu učebnic u nás

Používání učebnic ve výchovně-vzdělávacím procesu má dlouhou tradici. V případě dějepisu pochází první učebnice z 18. století.⁴⁵ V důsledku historické tradice a masového využívání postupně vznikla propracovaná teorie učebnic.⁴⁶ Další pohnutkou k rozvoji výzkumu učebnic je jejich zásadní role ve výchovně-vzdělávacím procesu. Pro vyučující často plní úlohu učebních osnov.,*V budoucnu bude zřejmě tato tendence dále sílit, proto je tak důležité funkce učebnice promýšlet a zkoumat a klást důraz na jejich kvalitu.*⁴⁷ Výzkum učebnic je prospěšný pro odborníky, teoretiky i přímé účastníky vzdělávacího procesu. Metodologie výzkumů není běžnou součástí přípravy pedagogů v rámci studia učitelství. Tudíž jsou to právě vyučující, kteří se k jejich výsledkům obrací při výběru učebnic. Výsledky výzkumů dále slouží jako zdroj metodologických principů při tvorbě nových učebnic –pro autory a nakladatele. Neméně důležitý význam mají dílčí analýzy a hodnocení pro didaktiky a další teoretiky při vytváření obecných teorií.⁴⁸

Výzkum učebnic se u nás objevil ve 20. a 30. letech,⁴⁹ a plně rozvíjet se začal v 70. letech 20. století. Rozvoj trval až do roku 1989, kdy se objevila nová důležitá témata. Na přelomu tisíciletí došlo opět k oživení zájmu o výzkum učebnic.⁵⁰ Odborníci však upozorňují na některé zásadní nedostatky v tomto oboru. Oproti zahraničnímu, považují výzkum v České republice za nedostatečně systematizovaný.⁵¹ Odborných prací, prezentujících výsledky zkoumání, vzniká málo „a je to spíše z iniciativy ojedinělých

---

⁴⁵LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, s. 15.

⁴⁶PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie, výzkum a potřeby praxe*. In: *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2007, s. 10.

⁴⁷MAŇÁK, J. *Funkce učebnice v moderní škole*. In: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, s. 25.

⁴⁸MARTINKOVÁ, V. *Učebnice z pohledu vydavatelů. Příprava a hodnocení učebnic z hlediska nakladatele (aneb hodnocení učebnic jako nástroj každodenní praxe)*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 47

⁴⁹PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, s. 36.

⁵⁰PRŮCHA, J. *Možnosti výzkumu učebnic ve vztahu k učení*. In: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, s. 28.

⁵¹SIKOROVÁ, Z. *Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice základních a středních škol*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 31.

autorů než v rámci soustavného výzkumu.“⁵²Petr Knecht a Tomáš Janík poukazují na potřebu bližší spolupráce mezi zástupci výzkumů, vyučujícími a autory učebnic.⁵³

4.2 Výsledky výzkumů učebnic

Výsledky výzkumů jsou zveřejňovány nejčastěji v odborných publikacích a časopisech. Jak již bylo zmíněno, znalost metodiky v oblasti výzkumu učebnic není u pedagogů, často ani vydavatelů učebnic, běžná. Přesto, že se vyučující teorií učebnic často zabývají, nebo jsou dokonce členy autorských kolektivů, jsou pro většinu z nich takové informace stále nepřehledné a obtížně dostupné. Pohled nakladatele může poskytnout Věra Martinková, která nepovažuje výsledky výzkumů za obecně aplikovatelné. „*Jedná se o preferování specifík platných pouze pro jeden typ či jednu skupinu učebnic.*“⁵⁴Petr Knecht a Tomáš Janík vidí budoucí rozvoj výzkumu, stejně tak i učebnic jako takových, ve vytvoření objektivních a jasně definovaných kritérií, ověřených rozsáhlejším výzkumem.⁵⁵ Dále ve vzájemné spolupráci všech stran, a především přímém zprostředkování výsledků výzkumů nakladatelům a vyučujícím.

Pro pedagogy i autory učebnic může jako určitá recenze sloužit doložka Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Ta je udělována učebnicím splňujícím hodnotících kritéria, týkající se zejména souladu obsahu učebnice s obecně platnými kurikulárními dokumenty, jeho odborné správnosti, přiměřenosti věku žáků, metodickému a didaktickému zpracování.⁵⁶ MŠMT recenzuje učebnice na základě žádostí od nakladatelství. Schvalovací doložku může získat i pracovní sešit, pokud tvoří jeden funkční celek s učebnicí.⁵⁷ Stát dotuje pouze učebnice s platnou doložkou -

---

⁵²PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie, výzkum a potřeby praxe*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007, s. 11.

⁵³KNECHT, P. – JANÍK, T. (ed.). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. In: Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008, s. 16.

⁵⁴MARTINKOVÁ, V. *Učebnice z pohledu vydavatelů. Příprava a hodnocení učebnic z hlediska nakladatele (aneb hodnocení učebnic jako nástroj každodenní praxe)*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007, s. 41.

⁵⁵KNECHT, P. – JANÍK, T. (ed.). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. In: Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008, s. 12, 14-15.

⁵⁶*Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic* [online]. MŠMT, 2013.[cit.2019-03-01]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>.

⁵⁷Tamtéž, s. 4.

nazákladních školách tak hraje doporučení MŠMT při jejich výběru zásadní roli.⁵⁸ Seznam učebnic s aktuálně platnou schvalovací doložkou je k nahlédnutí na internetových stránkách ministerstva. Avšak ani hodnotící kritéria, určená směrnicí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, nejsou odborníky nahlížena jako obecně uplatnitelná. Věra Martinková upozorňuje na nejednoznačnost, nedůležitost či vzájemně překrývání se některých kritérií.⁵⁹ Všeobecně však odborníci hodnotí tendenci kvality výzkumu učebnic jako vzestupnou.

4.3 Přístupy ke zkoumání učebnic

Učebnice jsou hodnoceny z rozličných hledisek. Nejčastěji jsou zkoumány oblasti jako obtížnost, koherence textu a jeho přiměřenost věku žáků.⁶⁰ Často se setkáme také s komparativními výzkumy, zaměřujícími se na srovnání učebnic různých nakladatelství - našich a zahraničních, či dříve a současně používaných učebnic. Četná jsou také měření didaktické vybavenosti učebnic („např. *metodické zpracování učiva, řízení výuky, orientace v učebnici, vizuální výbava aj.*“).⁶¹ Dále obsahové analýzy s důrazem na určité tematické celky či pojmy.⁶² Bádání mohou vycházet také z dotazníků - názorů vyučujících či žáků na efektivnost dané učebnice ve vyučovacím procesu.⁶³

Zuzana Sikorová klasifikuje přístupy ke zkoumání učebnic do tří skupin.

- Výzkumy orientované na proces

Učebnice z hlediska jejich životního cyklu – koncept, tvorba, vydávání, schvalování, marketink, výběr, distribuce. Tento druh výzkumů není příliš frekventovaný.

- Výzkumy orientované na užívání

---

⁵⁸SIKOROVÁ, Z. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, s. 21.

⁵⁹MARTINKOVÁ, V. *Učebnice z pohledu vydavatelů. Příprava a hodnocení učebnic z hlediska nakladatele (aneb hodnocení učebnic jako nástroj každodenní praxe)*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 41.

⁶⁰PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, s. 64-69.

⁶¹MAŇÁK, J. *Učebnice jako kurikulární projekt*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 24.

⁶²JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 129 – 134.

⁶³KNECHT, P. – JANÍK, T. (ed.). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. In: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, s. 12, 10-11.

Fungování učebnic v procesu vyučování, v práci žáků a vyučujících. Měří například frekvenci použití či efektivitu učení z učebnice. Zájem o takové druhy výzkumů podle Sikorové roste.

- Výzkumy orientované na produkt

Učebnice jako samostatný objekt, její vlastnosti a rysy. Objektem takových zkoumání je například obtížnost textu v učebnici, vybraná látka, nebo postoje obsažené v učebnici. Jedná se o nejfrekventovanější druh výzkumů.⁶⁴

Analýza učebnic, zaměřená na rozvoj klíčových kompetencí, se na základě tohoto dělení dá považovat za výzkum orientovaný na produkt.

4.4 Příklady výzkumů učebnic a jejich metody

Jednou z osobností, podrobně se zabývajících výzkumem učebnic u nás, je Jan Průcha. Klasifikuje zkoumání učebnic z hlediska účelu, předmětu i metod.⁶⁵ Pro analýzu učebnic z hlediska klíčových kompetencí je možno vycházet z metod, které Jan Průcha uvádí jako vhodné pro měření tzv. validity učebnic. „*Validita učebnice je míra souladu mezi výchovně vzdělávacími cíli vztahujícími se k určitému učivu a konkrétním obsahem tohoto učiva.*“⁶⁶ Popisuje analýzu textu učebnice, která vychází z osnov, okruhů učiva a cílů vzdělávání. Konkrétně měří frekvenci výskytu faktografických a časových údajů ve třech učebnicích určených pro žáky stejného stupně vzdělávání. Získané údaje o výskytu těchto údajů mezi sebou porovnává a následně posuzuje jejich přiměřenost s ohledem na předpokládané možnosti a schopnosti žáků daného stupně vzdělávání. Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zaměřuje konkrétně na oblasti etické normy a ekologie, je možno podobným způsobem měřit a posuzovat frekvenci výskytu pojmů, témat či úkolů týkajících se těchto oblastí v textu učebnice.

Metodu sloužící k hodnocení obsahu písemných textů nabízí Peter Gavora. Jedná se o obsahovou analýzu, kterou lze využít při zkoumání jevů v oblastech psychologie,

---

⁶⁴SIKOROVÁ, Z. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, s. 37.

⁶⁵PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, s. 40.

⁶⁶Tamtéž, 81.

sociologie, lingvistiky, nebo žurnalistiky. Jedná se však o nástroj poznání i v oblastech výchovy a vzdělávání - učebních textů. Gavora rozlišuje dva druhy obsahové analýzy. Nekvantitativní obsahová analýza „*se neopírá o explicitně vyčleněné kategorie jevů, které se zpracovávají numericky.*“⁶⁷Jde například o interpretace textů. Kvantitativní obsahová analýza převádí text na kvantitativní míru. Pracuje s numericky zpracovanými daty. Slouží k vyjádření frekvence, pořadí či stupně určitého jevu v textu.⁶⁸ Při analýze textu učebnic z hlediska klíčových kompetencí může být postup obsahové analýzy částečně aplikován.

1. Vymezení základního souboru textů

-zkoumaná učebnicová řada

2. Vymezení významové jednotky

Významová jednotka textu (v textech se vyhledávají stanovené významové jednotky a jejich výskyt se zaznamenává)

-text či úloha v učebnici, rozvíjející klíčové kompetence, konkrétně v oblastech etických norem a ekologie

3. Stanovení analytických kategorií

Klasifikují významové jednotky a vycházejí z příslušného výzkumného problému a ze stanovené hypotézy.

a) musí být přiměřené zkoumanému problému

b) musí zahrnovat každý možný prvek obsahu

c) musí se vzájemně vylučovat

-úlohy a text učebnice, týkající se oblastí etické normy a ekologie klasifikován do větších celků – např. diskriminace či péče o krajinu

---

⁶⁷GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010, s. 142.

⁶⁸Tamtéž, s. 143.

4. Kvantifikace významových jednotek, resp. analytických kategorií
-zjišťování frekvence výskytu textu a úloh souvisejících se sledovanou oblastí

5. Interpretace zjištěných frekvencí
-slovní popis a interpretace výsledků

V oblasti metod může být analýza učebnic, která je předmětem této diplomové práce, inspirována také výzkumem provedeným Petrem Knechtem a Veronikou Lokajíčkovou.⁶⁹ Autoři pomocí obsahové analýzy posuzují, zda učební úlohy v učebnicích zeměpisu napomáhají k rozvíjení očekávaných výstupů, obsažených v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Jednotlivé očekávané výstupy byly rozděleny na dílčí indikátory, které byly hodnoceny na třístupňové škále:

0 – úloha nemá potenciál vést k rozvíjení očekávaného výstupu nebo ho má pouze v případě složitější didaktické intervence učitele;

1 – úloha má potenciál vést k rozvíjení očekávaného výstupu pouze v případě jednodušší didaktické intervence učitele;

2 – úloha jednoznačně vede k rozvíjení očekávaného výstupu.⁷⁰

Výstupem tohoto výzkumu je procentuální vyjádření poměru úloh vedoucích k rozvoji očekávaných výstupů a úloh, které k jejich rozvoji nepřispívají.⁷¹

Analýza učebnic dějepisu z hlediska klíčových kompetencí také zkoumá koherenci učebnic a RVP ZV. Vzhledem k tomu, že jsou klíčové kompetence maximálně rozvíjeny při aktivním zapojení žáka do vyučovacího procesu, je vhodné i v tomto případě věnovat pozornost zejména učebním úlohám v učebnici a pracovním sešitě.

---

⁶⁹KNECHT, P. – LOKAJÍČKOVÁ, V. *Učební úlohy jako příležitosti k rozvíjení a dosahování očekávaných výstupů: analýza koherence učebnic a RVP ZV*, Pedagogika, 2, 2013, s. 167-181.

⁷⁰Tamtéž, s. 173.

⁷¹Tamtéž, 177.

5 Analýza učebnic z hlediska klíčových kompetencí

5.1 Postup při analýze

Analýza učebnic pro druhý stupeň ZŠ učebnicové řady SPN a. s., která tvoří praktickou část této diplomové práce, je zaměřena na hodnocení učebnicových textů z hlediska klíčových kompetencí s důrazem na sledování hladin klíčových kompetencí. Postupovala jsem stejným způsobem při zkoumání hladin u obou kompetenčních okruhů. Zabývala jsem se jimi separátně – z toho důvodu je analýza rozdělena na dvě části (se zaměřením na kompetenční okruh etické normy a poté ekologie).

Hladiny klíčových kompetencí jsou doposud téměř neprobádanou oblastí. Na základě získaných poznatků o metodologii v oblasti zkoumání učebnic a jiných učebních textů, jsem vytvořila vlastní vzor, podle kterého jsem s textem, zejména s úkoly a úlohami v učebnici a příslušných pracovních sešitech, pracovala.

- Klíčové kompetence⁷²
- Kompetenční okruh
- Ročník, pro který je učebnice určena
- Učebnice⁷³
- Odraz kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady⁷⁴
  - Konkrétní úkoly
    - Učebnice
    - Pracovní sešit
- Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu)
- Analýza vybraného úkolu
  - Tematické okruhy dle RVP ZV
  - Téma
  - Učivo dle RVP
  - Zadání úkolu
  - Očekávaný výstup dle RVP

---

⁷²Vždy Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

⁷³Ročník, pracovní sešit

⁷⁴Kapitoly a témata, dále konkrétní úkoly a úlohy

- Cíl aktivity
- Průřezová témata
- Kompetence sociální a personální - výstupy
- Občanské kompetence - výstupy
- Mezipředmětové vztahy
- Další rozvíjené klíčové kompetence
- Metody a organizační formy
- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální
- Reflexe k rozvoji kompetence občanské

Následuje obecné zhodnocení hladin klíčových kompetencí v učebnicích i pracovních sešitech řady SPN.

6 Didaktická analýza učebnicové řady SPN a. s. pro 6. – 9. ročník

6.1 Rozvoj klíčových kompetencí v rámci kompetenčního okruhu „Já, ty on - vývoj mravních hodnot“

6.1.1 Učebnice pro 6. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot

- **Učebnice:**

Učebnice⁷⁵ a pracovní sešit⁷⁶ pro 6. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

V učebnici nalezneme učivo týkající se dějin pravěku a starověku. Kapitoly jsou rozděleny na základě následujících témat:

ÚVOD DO DĚJEPISU

PRAVĚK

ÚVOD DO STAROVĚKU

PŘEDNÍ VÝCHOD

EGYPT

ŘECKO

ŘÍM

INDIE

ČÍNA

---

⁷⁵VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2017. 144 s.

⁷⁶PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 47 s.

Dále se dělí na podkapitoly.

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Člověk v dějinách

Počátky lidské společnosti

Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury

Témata, související s kompetenčním okruhem „Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot“ lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Úvod do dějepisu⁷⁷

-O dějepisu⁷⁸- potřeba tvořit historii

Pravěk

-Lovci a sběrači v době kamenné – období přisvojovacího zemědělství – ideál krásy, postavení ženy

-Zemědělci v době kamenné – období výrobního hospodářství – postavení muže

Přední východ

-Mezopotámie - první zákony, lidská práva – otroci, postavení ženy

-Další důležité oblasti na Předním východě- Boží přikázání

Řecko

-Antické Řecko – tyranidy, otroctví, postavení žen

-Hry- paralympijské hry

---

⁷⁷Tučně – Název kapitoly

⁷⁸Kurzívou – Název podkapitoly

Řím

- *Římská republika (510 – 31 př. n. l.)* – postavení žen, emancipace, lidská práva – otroctví, postih za politický názor, adopce, atentát na panovníka

- *Císařský Řím* – rozvod, útlak na základě náboženství

- **Konkrétní úkoly:**

- Učebnice

Úvod do dějepisu

O dějepisu

str. 9: Můžete se vy sami už teď, nebo v budoucnu nějaký způsobem podílet na vytváření dějin?

Pravěk

Lovci a sběrači v době kamenné – období přisvojovacího zemědělství

str. 25: Venuše je římská bohyně lásky a je také ideálem krásy. Proto se začalo pravěkým soše říkat venuše – jejich tvůrci pokládali za krásnou ženu plodnou, s výraznými ženskými znaky. Porovnejte pravěké venuše s tím, jak si římskou bohyni lásky představoval italský malíř Sandro Boticelli na přelomu 15. a 16. století.

str. 26: Jaké měla žena postavení ve společnosti a proč?

Zemědělci v době kamenné – období výrobního hospodářství

str. 30: Vysvětlete, jak se změnilo postavení muže ve společnosti.

Přední východ

Mezopotámie

str. 51: Proč byl jiný trest za zranění plnoprávního občana a muškéna? Proč za zranění otroka dostal odškodnění jeho majitel a ne otok?

str. 51:

2. Jestliže stavitel postavil pro někoho dům, svou práci však neprovedl pevně a dům, který postavil, se zřítíl, a jestliže způsobil smrt majitele domu, tento stavitel bude potrestán smrtí. Jestliže stavitel způsobil smrt dítěte majitele domu, usmrtí dítě tohoto stavitele domu, jestliže způsobil smrt otroka majitele domu, dá majiteli domu otroka za otroka, jestliže zničil věc v domě, cokoli zničil, nahradí.

obr. 1⁷⁹

Na základě těchto ustanovení zkuste přijít na to, jaké bylo ve staré Babylonii postavení dítěte. Porovnejte ho s dneškem.

Další důležité oblasti na Předním východě

str. 58:

DESATERO BOŽÍCH PŘIKÁZÁNÍ

Já jsem Hospodin, tvůj Bůh:

1. Nebudeš mít jiného boha mimo mne.
2. Nezbrazíš si Boha zpodoběním něčeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha.
3. Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.
4. Cti svého otce a svou matku, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi.
5. Nezabiješ.
6. Nesesmilníš.
7. Nepokradeš.
8. Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.
9. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ...
10. ... vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.

obr. 2⁸⁰

Která z těchto přikázání jsou aktuální i dnes?

Řecko

Antické Řecko

str. 81: Jak tyranidy končily?

---

⁷⁹ Dějepis 6, str. 51.

⁸⁰ Dějepis 6, str. 58.

str. 83: Co je to dlužní otroctví a proč ho Solon zrušil?

Postavení spartských žen už znáte. Porovnejte je s postavením Athéňanek.

Hry

str. 98: Víte, od kdy se pořádají paralympijské hry?

Řím

Římská republika (510 – 31 př. n. l.)

str. 106: Jak je to s postavením žen v naší republice? Jsou ženy před zákonem rovnoprávné? Mají rovnoprávné postavení ve společnosti, při hledání zaměstnání, při odměňování za práci? Od kdy mají ženy u nás volební právo? A jak je to s volebním právem žen v jiných státech? Pokud si s odpověďmi na tyto otázky nevíte rady, pomůže vám vyučující občanské výchovy.

Víte o jiných skupinách obyvatelstva, které se snaží o emancipaci? Pomáhá jim v tom nějak stát? Napadá vás, co pro ně můžeme udělat?

Popište, jak dosáhli plebejové zrovnoprávnění s patriciji.

str. 110: Víte, že v USA bylo otrokářství zrušeno až v r. 1865? Využívá se dnes někde ve světě otrocká práce? Udělejte si na toto téma referát. Poradí vám vyučující zeměpisu.

str. 113: Našli byste i v našich dějinách okamžiky, kdy byl politicky nepohodlným lidem konfiskován majetek, byli vyháněni ze země nebo jinak pronásledováni?

str. 114: Proč byl Caesar zavražděn a jak Římané reagovali na jeho smrt?

str. 115: Mění se dnes při adopci jméno? Víte, jak dnes musí lidé postupovat, když chtějí adoptovat dítě? Je to tak jednoduché jako ve starém Římě?

str. 116: Jaké bylo postavení otroků v době římské republiky?

Císařský Řím

str. 118:

✓ Když jste četli o rozkladu rodiny v Augustově době, určitě vás napadlo, že se tehdejší situace příliš nelišila od té současné. Rozvod je dnes častou záležitostí, mnoho mladých lidí manželství odkládá nebo se k němu nerozhodne vůbec, rodí se čím dál tím méně dětí. Přemýšleli jste o tom, proč tomu tak je? Augustus situaci řešil vydáním různých zákonů. A jak se s těmito problémy vypořádává náš stát? Podporuje manželství, motivuje k zakládání rodin, k tomu, aby lidé přiváděli na svět více dětí? Jak? Zkuste si o tom popovídat při hodně občanské výchovy. Zamyslete se také nad tím, co je potřeba k tomu, abyste mohli založit rodinu a vychovávat děti. Proberte to se spolužáky ve třídě, ať zjistíte, jaký na to mají názor ostatní.

obr. 3⁸¹

str. 124: Proč většina společnosti zpočátku hleděla na křesťany s podezřením?

str. 129:

✓ Jistě jste se už setkali s projevy vandalismu. Patří mezi ně rozbité autobusové zastávky, zdi počmárané graffiti, pomalované lavice ve škole... Zkuste vymyslet, co proti tomu dělat. Není sice ve vašich silách zabránit sprejerům, aby zničili novou omítku, která stála desítky tisíc korun, ale určitě můžete pomoci chránit zařízení ve škole. Zjistěte, kolik peněz ročně vydá škola například za opravu rozbitých oken. Místo toho byste mohli mít třeba nové počítače, pingpongový stůl na chodbě... Přece nechcete, aby se vaši spolužáci chovali jako nějaký nevzdělaný germánský kmen!

obr. 4⁸²

---

⁸¹ Dějepis 6, str. 118.

⁸² Dějepis 6, str. 129.

➤ Pracovní sešit

Přední východ

str. 1:7 Vysvětli rčení „oko za oko, zub za zub“.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu):**

V kapitolách, věnujících se období pravěku, nalezneme, v poměru k ostatním, pouze několik zmínek a úkolů, které rozvíjejí kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot. Týkají se postavení ženy a muže v tehdejší společnosti a ideálu krásy. Mnohem více prostoru pro témata rozvíjející etické normy učebnice věnuje v části o starověkých státech. Zde se dozvídáme, jak fungovalo právo v těchto dobách. Žáci zjistí, že podmínky byly velice tvrdé. Jako ještě v mnoha obdobích následujících, se učebnice a pracovní sešit věnují ve velké míře tématu otroků a jejich práv. Žáci poznají starověký pohled na model rodiny a případný rozvod. Velice vhodně je také zařazen úkol týkající se pronásledování křesťanů. Žáci si uvědomí, že již od počátků se rozdílné názory ohledně náboženského vyznání střetávaly velice tvrdě. Zjistí, že napříč všemi státy a dobami je důležité téma postavení žen a lidská práva pro všechny vrstvy obyvatel.

Na základě analýzy jsme došli k závěru, že je kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot rozvíjen v dostatečné míře a každé téma, které nabízí zamyšlení se nad mravními hodnotami je vhodně doplněno úkolem, či otázkou. Doplněn by mohl být úkol týkající se gladiátorů a gladiátorských zápasů. Např.:

Jaký je pohled váš a vašich současníků na gladiátorské zápasy? Proč dnes není možné, aby byly lidské nebo zvířecí životy obětovány pro zábavu?

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Pravěk

str. 25 Venuše je římská bohyně lásky a je také ideálem krásy. Proto se začalo pravěkým soše říkat venuše – jejich tvůrci pokládali za krásnou ženu plodnou, s výraznými ženskými znaky. Porovnejte pravěké venuše s tím, jak si římskou bohyni lásky představoval italský malíř Sandro Boticelli na přelomu 15. a 16. století.

Aby byl kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena explicitně, úkol upravit:

Venuše je římská bohyně lásky a je také ideálem krásy. Proto se začalo pravěkým soše říkat venuše – jejich tvůrci pokládali za krásnou ženu plodnou, s výraznými ženskými znaky. Porovnejte pravěké venuše s tím, jak si římskou bohyni lásky představoval italský malíř Sandro Boticelli na přelomu 15. a 16. století. Co je za ideál krásy považováno dnes? Mohou takové ideály někomu ublížit?

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Řím. Císařský Řím

- Učivo dle RVP:

antické Řecko a Řím

- Zadání úkolu:⁸³

str. 129

Jistě jste se už setkali s projevy vandalismu. Patří mezi ně rozbité autobusové zastávky, zdi počmárané graffiti, pomalované lavice ve škole... Zkuste vymyslet, co proti tomu dělat. Není sice ve vašich silách zabránit sprejerům, aby zničili novou omítku, která stála desítky tisíc korun, ale určitě můžete pomoci chránit zařízení ve škole. Zjistěte, kolik peněz ročně vydá škola například za opravu rozbitých oken. Místo toho byste mohli mít třeba nové počítače, pingpongový stůl na chodbě... Přece nechcete, aby se vaši spolužáci chovali jako nějaký nevzdělaný germánský kmen!

- Očekávané výstupy dle RVP:⁸⁴

Na konci základního vzdělávání žák:

- uvede nejvýznamnější typy památek, které se staly součástí světového kulturního dědictví
- demonstruje na konkrétních příkladech přínos antické kultury a uvede osobnosti antiky důležité pro evropskou civilizaci, zrod křesťanství a souvislost s judaismem

---

⁸³ Úkol navazuje na text v učebnici, pojednávající o vyplenění Říma Vandaly.

⁸⁴ Přesně neodpovídá žádný z výstupů RVP.

➤ Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák popíše průběh a následky vyplenění Říma Vandaly v roce 455

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je nepřípustné bez důvodu ničit majetek vlastní i cizí

Dovednostně-praktické – Žák efektivně pracuje s textem

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – hodnoty, postoje; seberegulace a sebeorganizace

Multikulturní výchova – kulturní diference

Environmentální výchova – vztah člověka k prostředí

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají
- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí

- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

➤ Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova

➤ Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy

Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí
- vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění
- Metody a organizační formy:

Frontální výuka

Metoda diskusní

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Žák se zamyslí nad svým chováním. Na základě diskuze si uvědomí, že ke spokojenosti sám se sebou a k tomu, aby měl čisté svědomí, je nutné, aby se choval ohleduplně ke svému okolí. Během diskuze se vyjadřuje pravdivě. Nereaguje přehnaně emotivně na výroky svých spolužáků, neposmívá se.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Žák si na základě čtení textu a následné diskuze uvědomí, že hrubé a neohleduplné chování k ostatním lidem, nebo k předmětům, je naprosto nepřijatelné. Přesvědčí se o tom, že jako civilizovaný člověk se musí chovat za všech okolností slušně a ohleduplně.

6. 1. 2 Učebnice pro 7. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot

- **Učebnice:**

Učebnice⁸⁵ a pracovní sešit⁸⁶ pro 7. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 7. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin středověku a raného novověku. Kapitoly jsou rozděleny podle následujících časových úseků:

RANÝ STŘEDOVĚK (začátek středověku – 1198)

VRCHOLNÝ A POZDNÍ STŘEDOVĚK (1198 – 1526)

RANÝ NOVOVĚK (1526 – 1648)

Dále se dělí na podkapitoly

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Křesťanství a středověká Evropa

Objevy a dobývání, počátky nové doby

Témata související s kompetenčním okruhem Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

---

⁸⁵VÁLKOVÁ, V. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 152 s.

⁸⁶PARKAN, F. a kol. Pracovní sešit. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. 54 s.

Raný středověk (Od počátku středověku do roku 1198)

-*Společnost* – mučení, inkvizice, nevolnictví

-*Dějiny významných států a národů v Evropě* – dohodnuté sňatky, panovnické intriky, postavení žen a matek, napětí mezi náboženstvími, zákony

-*Dějiny českých zemí* – rodinné vztahy, násilí, sňatky, židovská otázka

Vrcholný a pozdní středověk (od roku 1198 do roku 1526)

-*Společnost* – židovská otázka, lidská práva

-*Dějiny významných států a národů v Evropě* – otroctví, postavení Indiánů

-*Dějiny českých zemí* – zodpovědnost vzhledem k postavení panovníka, nespravedlivý soud, náboženská svoboda

Raný novověk (Od roku 1526 do roku 1648)

-*Společnost* – rovnost před zákonem

-*Reformace a její důsledky* – celibát, rovnost náboženství, kritika církve, ženská emancipace – žena na trůně, občanská společnost – lidská práva

-*Vývoj v dalších významných evropských státech* – nesnášenlivost mezi náboženstvími,

-*Dějiny českých zemí* – sňatky mezi příbuznými, náboženská svoboda, soudružnost

- **Konkrétní úkoly:**

- **Učebnice**

Raný středověk (Od počátku středověku do roku 1198)

Společnost

str. 17: – Zjistěte, kdy u nás bylo zrušeno mučení (tedy takzvaný výslech právem útrpným). Co je to pranýř?

str. 24: Církev přísně dbala na to, aby se věřící řídili jejími pokyny a nepochybovali o učení, které jim předkládala. Na vyhledávání těch, kteří tak načinili, vznikla ve 13. století zvláštní organizace – inkvizice. Můžete si o ní udělat referát.

Jaké měli zemědělci povinnosti?

str. 27: Porovnejte postavení svobodného zemědělce a nevolníka.

Jak se lidé mohli stát nevolníky?

Dějiny významných států a národů v Evropě

str. 28: Sňatek ve středověku neuzavírali jen dospělí lidé. Zvláště v panovnických rodinách, kde se sňatkem pečely spojenecké smlouvy, mohli rodiče dohodnout sňatek i malých dětí. Partnera rodiče obvykle vybírali i dospělým potomkům. Co si o „dohodnutých“ sňatcích myslíte? Víte, za jakých podmínek lze uzavřít sňatek dnes?

str. 31: Jak to, že se Karlovcům podařilo získat královskou korunu? Kdy to bylo?

str. 33: Připravte si o Theofano referát. Můžete si udělat referát i o její tchyni Adelheid, manželce Oty I. Zjistíte, že žen, které se v 10. století v Německu podílely na vládě, bylo překvapivě mnoho.

str. 37: Jak využívali čeští panovníci potíže, s nimiž se potýkala Svátá říše římská?

str. 38: Jaké mají dnes postavení svobodné matky? Mají nárok na nějaké sociální dávky nebo jinou pomoc od státu? Víte, jak tomu bylo dříve? Poradí vám vyučující občanské výchovy.

Zjistěte, co je to občanské právo. Poradí vám opět vyučující občanské výchovy.

str. 40: Proč byla vyhlášena křížová výprava?

Dějiny českých zemí

str. 55: K době zániku Velké Moravy se váže pověst o Svatoplukovi a třech prutech. Seznamte se s ní.

str. 56: Drahomíra nechala zavraždit svou tchyni Ludmilu, aby se s ní nemusela dělit o regentskou vládu. Ludmila byla později svatořečena. Připravte si o ní referát.

str. 57: Proč, kdy a kým byl Václav zavražděn?

str. 58: Proč Přemyslovci vyvraždili Slavníkovce? Myslíte si, že to bylo nutné?

str. 59: K čemu vedly nástupnické boje mezi syny Boleslava II.?

str. 60: Přijdete na to, proč Břetislav nemohl Jitčiny rodiče jen tak požádat o její ruku? Pokud jste zjistili, jaká chyba je v úryvku z Dalimilovy kroniky o Břetislavových rodičích, Oldřichovi a Boženě, bude to pro vás hračka.

str. 61: Otec Vladislava II., Vladislav I., vydal začátkem 12. století nařízení, že Židé nesmějí vlastnit křesťanské otroky, a také od nich křesťanské otroky vykoupil. Jaké informace o společnosti v Čechách ve 12. století z těchto údajů vyčtete?

Vrcholný a pozdní středověk (od roku 1198 do roku 1526)

Společnost

str. 76: Kdo byl plnoprávným měšťanem? Jaká měl práva a povinnosti?

Co jste se dozvěděli o životě Židů ve středověkých městech?

Dějiny významných států a národů v Evropě

str. 92: Jaké mají v současnosti Indiáni postavení ve své vlasti? Zaměřte se na Indiány jak v Jižní, tak v Severní Americe.

Udělejte si referát o obchodu s otroky. Jaké mají potomci černochů odvečených z Afriky v Americe postavení?

Existuje obchod s lidmi i dnes?

Dějiny českých zemí

str. 103: Proč nebyl Václav IV. dobrým panovníkem? Vedly k tomu i jiné důvody než jeho vlastnosti, schopnosti a chování?

str. 105: Proč podle vašeho názoru Hus odmítl svoje učení odvolat, i když věděl, že ho čeká na hořící hranici?

str. 108: Zkuste porovnat postoj kostnického koncilu k Janu Husovi a postoj basilejského koncilu k husitům. Cítíte nějaký rozdíl? V čem?

Raný novověk (Od roku 1526 do roku 1648)

Společnost

str. 122: Co je to rovnost před zákonem? Víte, od kdy u nás platí?

Reformace a její důsledky

str. 124: Jaký je váš názor na celibát duchovních?

str. 125: Co a proč kritizoval Martin Luther? V čem je jeho učení blízké učení Jana Husa?

str. 126: Co znamenalo vydání ediktu nantského?

str. 127: Proč se Alžběta nevdala? Co shledáváte neobvyklého na tom, že vůbec vládla?

Vývoj v dalších významných evropských státech

str. 134: Jak přistupovali Turci ke křesťanům na dobytých územích?

Dějiny českých zemí

str. 136: Zjistěte, jací nejbližší příbuzní mohou uzavřít sňatek podle našich současných zákonů. Poradí vám vyučující občanské výchovy. Porušili by někteří z Habsburků uvedených v tomto rodokmenu svým sňatkem naše zákony?

Jaké hrozí nebezpečí, když spolu blízcí příbuzní mají potomky? Poradí vám vyučující přírodopisu.

str. 139: Co vydání Rudolfova majestátu znamenalo?

➤ Pracovní sešit

Raný středověk

Str. 11 Dějiny významných států a národů. Osudy Východořímské říše

20. Byzantský císař Justinián I. vydal obsáhlý zákoník nazvaný Soubor občanského práva. Přečti si následující dvě ukázky a odpověz na otázky.

I. Jestliže někdy bude u soudu prokázáno násilí (...) a jestliže nebude moci ten, kdo násilí utrpěl po jednotlivu prokázati, co ztratil, stanoví soudce podle povahy osob a záležitosti nejvyšší výměru škody a ten, kdo utrpěl škodu, prokáže přísahou to, co ztratil, přičemž mu není dovoleno jíti nad nejvyšší výměru soudcem stanovenou: a soudce je povinen odsouditi k tomu, co takto bylo odprisáhnuto.

II. Jestliže plnoprávný občan vyrazil oko plnoprávnému občanu, bude mu vyraženo oko, jestliže zlomil kost plnoprávného občanu, bude mu zlomena kost. ... jestliže vyrazil oko otroku někomu nebo zlomil kost otroka někomu, zaplatí polovinu kupní ceny otroka. Jestliže plnoprávný občan udeřil ve tvář plnoprávného občana, jenž je výše postaven než on, bude před shromážděním potrestán šedesáti ranami volskou oháňkou. ... Jestliže něčí otrok udeřil ve tvář plnoprávného občana, uříznou mu ucho.

obr. 5⁸⁷

---

⁸⁷ Pracovní sešit. Dějepis 7, str. 11.

Rozhodni, která ukázka pochází z Justiniánova zákoníku. Z kterého zákoníku jste vybrali druhou ukázku?

Který z citovaných zákoníků je starší?

Porovnej ustanovení zákoníků a uveď alespoň dvě odlišnosti.

str. 17: Dějiny českých zemí. První státní útvary na našem území

7. přečti si pověst o Svatoplukových prutech. Jaké ponaučení přináší?

Svatopluk, velký kníže moravský, byl panovníkem udatným a svým sousedům na postrach. Maje tři syny a obávaje se, že nebudou živi ve svornosti, rozdělil říši na tři části a každému synovi jedno knížectví přidělil tak, aby nejstarší byl velkým knížetem a ostatní dva jemu podřízeni byli. (...) Poté si Svatopluk ještě usmyslil poučiti je příkladem takovým, aby mu každý v duchu za pravdu dáti musel.

Dal si tedy přinést tři hrubé pruty, a svolav syny své, svázal je a nejstaršímu podal, aby je zlomil. Když tento přelomiti jich nemohl, dal je druhému do ruky, aby své štěstí zkusil, a když ani tento nic nedokázal, ještě třetímu, který jich také nezlomil.

Poté rozvázav pruty, každému ze synů dal po jednom, aby je rozlámali. Když to každý z nich snadno dovedl, učinil jim napomenutí rka: „Vidíte, synové moji, že zůstanete-li spolu v lásce a svornosti, nikdy vás nepřátelé vaši nepřemohou, aniž do zajetí odvedou. Pakli majíce nyní knížectví na tré rozdělené, odpírati budete nejstaršímu bratrovi poslušenství, nejen mezi sebou se budete hubiti, nýbrž podlehnete i nepřátelským sousedům, kteří vaše knížectví vyvrátí a zahubí.“

obr. 6⁸⁸

Vrcholný a pozdní středověk

str. 37: Dějiny českých zemí. Doba poděbradská a Jagellonci

36. O Jiřím z Poděbrad se říká, že byl král dvojího lidu. Vysvětli, co tento termín znamená.

Raný novověk

Str. 43: Reformace a její důsledky

5. Pokus se vysvětlit svou představu o občanské společnosti.

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Raný novověk (Od roku 1526 do roku 1648)

str. 139: Co vydání Rudolfova majestátu znamenalo?

---

⁸⁸ Pracovní sešit. Dějepis 7, str. 17.

Aby byl kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Co vydání Rudolfova majestátu znamenalo? Pohovořte se spolužáky o tom, proč je takové opatření pro společnost důležité.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu):**

V učebnici jsou témata, rozvíjející kompetenční okruh „Já, ty, on – etické normy, vývoj mravních hodnot“ dostatečně zastoupena a doplněna vhodnými úkoly. Některé úkoly působí na rozvoj etických norem přímo, jiné jsou třeba rozpracovat tak, aby se žáci zamysleli nad svým osobním postojem, nebo porovnali problém s problémy dnešní doby.

Jelikož se tento díl učebnice věnuje převážně středověku, nalezneme zde velké množství odlišností v oblasti etických norem – porovnávání se současnými zvyky a normami se nabízí. Tématem, na které si žáci díky úkolům dělají názor, je násilí. A to zejména mezi jinak nábožensky smýšlejícími skupinami obyvatel. Dále násilí mezi lidmi usilujícími o moc – nejčastěji rodinnými příslušníky. Žáci mají možnost srovnat takové počínání s dnešními boji o moc. Dostatečný prostor je věnován také mravním hodnotám Jana Husa.

Nucené sňatky, nevolnictví či jiné omezování lidských práv je v úkolech také věnována dostatečná pozornost. Žáci tak posuzují, v jaké výhodě se oproti svým předkům nalézají. Žák na základě vypracovaných úkolů uvědomí, že lidé nežili vždy svobodně a v celém dlouhém období středověku se lidská práva a občanská společnost teprve velice pomalu rodila.

Z výsledků analýzy je patrné, že kompetenčnímu okruhu Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot, je v této učebnici věnováno mnoho pozornosti a díky tématům a úkolům si žáci uvědomí vše podstatné.

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Raný středověk (Od počátku středověku do roku 1198). Společnost

- Učivo dle RVP:

křesťanství, papežství, císařství, křížové výpravy

- Zadání úkolu:

str. 24 Církev přísně dbala na to, ab se věřící řídili jejími pokyny a nepochybovali o učení, které jim předkládala. Na vyhledávání těch, kteří tak nečinili, vznikla ve 13. století zvláštní organizace – inkvizice. Můžete si o ní udělat referát.

- Očekávané výstupy dle RVP:

Na konci základního vzdělávání žák:

- vymezí úlohu křesťanství a víry v životě středověkého člověka, konflikty mezi světskou a církevní mocí, vztah křesťanství ke kacířství a jiným věroukám

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák popíše, co bylo náplní práce inkvizice

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je důležitá svoboda vyznání

Dovednostně-praktické – Žák samostatně vybere kvalitní zdroje, utřídí informace a shrne je pro ostatní spolužáky

- Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – mezilidské vztahy; hodnoty, postoje, kreativita

- Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

- Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí

- Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova

- Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění

- využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem

Kompetence k řešení problémů

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence k učení

- vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení
  - vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- Metody a organizační formy:

Frontální výuka

Slovní metody – referát

Metoda diskusí

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Žáci budou poslouchat referát a podpoří spolužáka. Následně referát zhodnotí, mají možnost klást dotazy a rozpoutat diskuzi. To vše ohleduplně k ostatním.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Žák, který si referát připraví, se vyjádří k tomu, jaký útlak a nespravedlnost museli lidé zažívat. Během referátu, nebo při následní diskuzi žáci dojdou k závěru, že inkvizice nijak společnosti neprospívala, právě naopak. Dále že není správné, aby záležitost jako je víra, byla v režii instituce, která činí neoprávněné násilí.

6. 1. 3 Učebnice pro 8. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot

- **Učebnice:**

Učebnice⁸⁹ a pracovní sešit⁹⁰ pro 8. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 8. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin novověku.

Kapitoly jsou rozděleny podle následujících témat:

MEZI TŘCETILETOU VÁLKOU A FRANCOUZSKOU REVOLUCÍ

VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE A NAPOLENSKÉ VÁLKY

MEZI VÍDEŇSKÝM KONGRESEM A REVOLUCÍ 1848

REVOLUCE 1848 – 1849

MEZI REVOLUCÍ 1848 A PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Dále se dělí na podkapitoly

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Objevy a dobývání, počátky nové doby

Modernizace společnosti

Moderní doba

---

⁸⁹VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 8 pro základní školy. Novověk. 2. vyd.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 114 s.

⁹⁰PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 8 pro základní školy. Novověk. 2. vyd.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 39 s.

Témata související s kompetenčním okruhem Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Mezi Třicetiletou válkou a Velkou francouzskou revolucí

-*Dějiny významných evropských států* – nesnášenlivost mezi zástupci odlišných náboženských vyznání, indiánská otázka, vztahy panovník x poddaní, základní lidská práva

-*Dějiny českých zemí a habsburské monarchie* – nevolnictví a další lidská práva

Velká francouzská revoluce a napoleonské války

-*První období revoluce* – lidská práva

-*Jakobínská hrůzovláda* – lidská práva

-*Napoleon Bonaparte* – rodinné vztahy

Mezi Vídeňským kongresem a revolucí 1848

-*Vídeňský kongres* – hodnocení historických postav

-*Průmyslová revoluce* – sociální situace

-*Kultura první poloviny 19. století* – rozum x cit

Mezi revolucí a první světovou válkou

-*Nutnost emancipace* – emancipace

- *Dějiny významných států v Evropě i ve světě* – nevolnictví, indiánská otázka

- *Dějiny českých zemí a habsburské monarchie* – ideál krásy, antisemitismus, terorismus

První světová válka – násilí

- **Konkrétní úkoly:**
  - Učebnice

Mezi Třicetiletou válkou a Velkou francouzskou revolucí

Dějiny významných evropských států

str. 17: Určitě už jste slyšeli o Irské republikánské armádě (IRA) a nepokojích, které čas od času propuknou v Severním Irsku mezi katolíky a protestanty. Zjistěte o této problematice více. Má situace v Severním Irsku řešení? Kdo je podle vašeho mínění více v právu – katolíci, nebo protestanti?

Takto si představoval umělec z 19. století díkuvzdání. Zjistěte, jak tento svátek americký svátek vznikl. Kdy se slaví?

Jaké měly v severoamerických koloniích postavení ženy? V čem se lišilo od postavení žen v Evropě? Vysvětlete, proč tento rozdíl vznikl.

Zjistěte, kdy bylo zrušeno otroctví a obchod s otroky aspoň ve třech dalších zemích.

Kdy se stali černoši v Americe plnoprávními obyvateli?

str. 23: Myslíte si, že šlo těmto revolucím nějak zabránit? Co byste tehdejším panovníkům radili?

Jaké jiné řešení než zvyšování daní městskému a venkovskému obyvatelstvu byste vymysleli, kdybyste byli na místě Ludvíka XV.? Myslíte, že by vaše řešení bylo v 18. století reálné?

Proč si myslíte, že bylo důležité, že se gubernátor zodpovídal přímo carevně?⁹¹

Dějiny českých zemí a habsburské monarchie

str. 35: Zamyslete se nad všemi povinnostmi a omezeními poddaných a nevolníků. Co z toho jim podle vašeho názoru bylo nejvíce na obtíž? Čeho by se určitě rádi zbavili co nejdříve a co jim naopak život tolik neztěžovalo? Svůj názor odůvodněte, ale nezapomeňte, že se musíte pokusit dívat na věc očima lidí 17. století, ne svýma.

---

⁹¹Dostávali tak pravidelný plat a nežili pouze z úplatků. Se žáky lze pohovořit i o morální stránce věci.

str. 40: Proč myslíte, že Marie Terezie zrušila mučení a mrzačící tresty: Měla k tomu jistě i nějaký ryze praktický důvod.

str. 42: Proč Josef vydal toleranční patent? Která náboženství jim byla „tolerována“? Vzpomeňte si na alespoň dvě další náboženství, která byla vyznávána v českých zemích (i když třeba tajně), ale toleranční patent je nepovoloval.

Velká francouzská revoluce a napoleonské války

První období revoluce

str. 56: práce s úryvky z Deklarace práv člověka a občana, bod IV. Svoboda spočívá v možnosti dělat cokoli, co neomezuje druhé

Zamyslete se nad bodem IV. Dokážete uvést příklad z běžného života, kdy někdo tuto zásadu porušil? A dodržujete ji vy sami?

Jakobínská hrůzovláda

str. 62: Vyličte situaci ve Francii v době vlády jakobínů. Čeho podle vás chtěli jakobíni terorem dosáhnout? A čeho dosáhli ve skutečnosti?

str. 63: Jaké byly hlavní myšlenky Velké Francouzské revoluce? Které pokládáte dodnes za nejdůležitější a nepřínosnější?

Napoleon Bonaparte

str. 64: Myslíte si, že by měl být rozvod snadný, nebo by měl být povolován pouze ve výjimečných případech?

Mezi Vídeňským kongresem a revolucí 1848

Vídeňský kongres

str. 67: Udělejte si o Metternichovi referát. Zjistíte, že nikdo není černobílý – Metternich například zpřístupnil umělecké sbírky svého zámku Kynžvartu pro veřejnost.

Průmyslová revoluce

str. 73: Jaký dopad na vývoj dítěte může mít, když od nízkého věku vykonává fyzicky nepřiměřeně namáhavou (například přenáší těžké předměty) nebo jednotvárnou (například mačká stále stejnou páku, třídí šroubky podle velikosti atd.) práci?

Proč dělníci rozbíjeli stroje?

Kultura první poloviny 19. století

str. 86: Je podle vás lepší řídit se rozumem, nebo citem?

Mezi revolucí a první světovou válkou

Nutnost emancipace

str. 100: Ne vždy a všude bylo nutné, aby měla nevěsta majetek. U řady národů v minulosti i v současnosti jsou naopak dcery zdrojem bohatství otce, protože ženichové musejí za nevěstu pořádně zaplatit – odvádějí totiž její původní rodině pracovní sílu. Zkuste si o takových svatebních zvyklostech udělat referát. Pomůže vám vyučující zeměpisu.

Dějiny významných států v Evropě i ve světě

str. 115: Zopakujte si, kdy bylo zrušeno nevolnictví v habsburské monarchii.

str. 118: Černoši i Indiáni byli sice před zákonem občany a měli volební právo, o nějaké rovnosti s bílým obyvatelstvem však nemohla být řeč až do poloviny 20. století. Udělejte si referát o emancipaci Indiánů a černochoů ve Spojených státech amerických.

Zjistěte také, co je Ku-klux-klan a jak vznikl.

Dějiny českých zemí a habsburské monarchie

str. 119: I dnes se zejména mladým dívkám stává, že jsou přímo posedlé snahou získat (nebo udržet si) štíhlou postavu a někdy končí s diagnózou mentální anorexie nebo bulimie. Lékaři pak většinou zjistí, že touha být „krásně štíhlá“ byla projevem hlubších problémů. Víte, co může být příčinou poruch přijímání potravy? A víte, že už existuje obor na tyto problémy specializovaný – nutriční psychologie?

Str. 122: Zjistěte o hilsneriádě více informací.

Str. 131: Atentát na politika je teroristický čin. Jaký máte názor na prosazování cílů tímto způsobem?

➤ Pracovní sešit

Mezi Třicetiletou válkou a Velkou francouzskou revolucí

str. 7: Dějiny významných evropských států

11. V červenci 1776 bylo ve Filadelfii přijato Prohlášení nezávislosti amerických osad. Na základě citátu z úvodu Prohlášení odpověz na otázky.

Jaká jsou podle Prohlášení nezcizitelná práva všech lidí?

Kdo má tato práva zajišťovat?

Jaké měli lidé právo, kdyby vláda neplnila cíle vymezené v Prohlášení?

S jakou skutečností amerického života bylo Prohlášení v rozporu?

Dějiny českých zemí a habsburské monarchie

Označ, které právo nebylo zakotveno v ústavě z roku 1867

- a) rovnost občanů před zákonem   b) volnost pohybu   c) všeobecné volební právo
d) svoboda vyznání   e) svoboda shromažďovací

První světová válka

Str. 36: Přečti si úryvek ze zprávy amerického velvyslance a odpověz na následující otázky:

„...toto je militarismus, který zešílel, dojde ke strašlivé světové katastrofě.“

Jakou katastrofu měl americký velvyslanec na mysli?

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Mezi Vídeňským kongresem a revolucí 1848

str. 73: Proč dělníci rozbíjeli stroje?

-aby byl kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Proč dělníci rozbíjeli stroje? Jak byste situaci řešili na jejich místě vy? Diskutujte se spolužáky.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu)**

Kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot je v tomto díle učebnice rozvíjen ve velké míře. Vzhledem k probíranému období žáci řeší zejména úkoly spojené s tématy obchod s lidmi, rasismus, antisemitismus, lidská práva a svoboda, ale také například postavení a osud Indiánů. Je na místě, že takovým tématům je věnována velká pozornost. Některé z nich jsou aktuální dodnes a je třeba ve výchovně-vzdělávacím procesu zdůraznit jejich závažnost.

Ve spojitosti s Velkou francouzskou revolucí zde nalezneme úkoly, které staví žáky do role samotného panovníka. Nepochybně tak dojdou k závěru, že není správné, aby jedna vrstva obyvatel žila v přepychu na úkor jiné. Zároveň se dozvídají, jak se revoluce může zvrhnout v čiré násilí a boj o moc. Na základě analýzy jsme došli k závěru, že jak díky učebnici, tak díky pracovnímu sešitu mají žáci možnost tyto jevy posoudit a poznat dostatečně do hloubky.

Na příkladu Prohlášení nezávislosti, nebo Deklarace práv člověka a občana žáci mohou sledovat vývoj prosazování lidských práv. V souvislosti s průmyslovou revolucí se žáci vžijí do situace dělnictva, poznají jejich tvrdé životní podmínky a následné bouřlivé reakce.

Kromě toho se učebnice opět dotýká i témat rodiny, uzavírání sňatků a manželství. Žáci tak mohou sledovat kontinuitu tohoto vývoje a průběžně porovnávat se současnou situací.

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Mezi třicetiletou válkou a francouzskou revolucí. Společnost. Typy monarchií

- Učivo dle RVP:

Barokní kultura a osvětlenství

- Zadání úkolu:

str. 12 – Zkuste sestavit společenskou smlouvu, která by mohla panovat mezi vámi a vašimi vyučujícími nebo mezi vámi a vašimi rodiči. Nezapomeňte, že práva a povinnosti obou stran musí být vyrovnané.⁹²

- Očekávané výstupy dle RVP:

Na konci základního vzdělávání žák:

- vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti
- charakterizuje emancipační úsilí vybraných sociálních skupin; uvede požadavky formulované ve vybraných evropských revolucích⁹³

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák vysvětlí princip tzv. společenské smlouvy a její odraz v dějinách

---

⁹²V učebnici není řečeno, jakým způsobem by měl být úkol řešen. Vytvořila bych skupinky zhruba po třech žácích a nechala je vytvořit jednu společnou smlouvu, která by obsahovala alespoň 10 určitých bodů/pravidel. Následně by jedna náhodně vybraná skupina se smlouvou seznámila ostatní spolužáky a ti by měli možnost reagovat a doplnit podle jiné body. Pro plnění úkoly a následnou reflexi by dle mého názoru bylo potřeba 15 minut.

⁹³Přes to, že učivo Barokní kultura a osvětlenství zapadá dle RVP do tématu Objevy a dobývání, počátky nové doby, očekávané výstupy odpovídající tomuto úkolu nalezneme až u tématu následujícího, a to Modernizace společnosti.

Výchovné – Žák shrne zásady slušného a ohleduplného chování ve vztahu k lidem kolem sebe

Žák při skupinové práci bere ohled na práci ostatních, respektuje jejich názory a postoje

Dovednostně-praktické – Žák efektivně pracuje ve skupině

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Mezilidské vztahy; Hodnoty, postoje, praktická etika

Výchova demokratického občana – Občan, občanská společnost a stát; Formy participace občanů v politickém životě

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Mezilidské vztahy, Hodnoty, postoje, praktická etika

Výchova demokratického občana – Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování

➤ Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova

➤ Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu

Kompetence k učení

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

➤ Metody a organizační formy:

Skupinová a kooperativní výuka

Metody dovednostně-praktické

➤ Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Úkol napomáhá k rozvíjení výstupů sociální a personální kompetence; žák si při vytváření „společenské smlouvy,“ která by sloužila jako pravidla pro chování mezi ním a jeho spolužáky, uvědomí důležitost spolupráce a ohleduplnosti. Úkol nemá jednoznačně dané řešení, mohlo by tak docházet ve skupině ke přím. Pravidla žáci musí uplatnit i při samotné práci ve skupině. Učí se respektovat názory druhých a dělat kompromisy.

➤ Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Občanská kompetence je tímto úkolem rozvíjena plně. Žák se zamyslí přímo nad pravidly chování v kolektivu. Společně se spolužáky zhodnotí, co považují za nejdůležitější a jak jsou podle nich tato pravidla porušována.

6. 1. 4 Učebnice pro 9. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot

- **Učebnice:**

Učebnice⁹⁴ a pracovní sešit⁹⁵ pro 9. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 8. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin novověku.

Kapitoly jsou rozděleny podle následujících témat:

MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI (1919 – 1939)

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA (1939 – 1945)

POVÁLEČNÉ DĚJINY (1945 – 1991)

Dále se dělí na podkapitoly.

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Moderní doba

Rozdělený a integrující se svět

Témata související s kompetenčním okruhem Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Mezi světovými válkami

-*Totalitní režimy* – terorismus, porušování lidských práv, rasismus, antisemitismus, humanita, násilí

---

⁹⁴VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 160 s.

⁹⁵PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 40 s.

-*Československá republika mezi válkami* – postoj k menšinám, násilí, zachování míru

Druhá světová válka

-*Průběh druhé světové války*-solidarita k hendikepovaným, násilí

-*Zločiny proti lidskosti za druhé světové války*- násilí, genocida, lidská práva

-*Československo za druhé světové války* – kolaborace, odboj

Poválečné dějiny

-*Poválečné uspořádání* – pomsta

-*Studená válka*- ženská práva, postavení menšin, lidská práva

-*Východní blok*- pomsta, lidská práva, sebeobětování jako forma protestu

-*Kultura a věda v poválečném období* – emancipace, práva zvířat

- **Konkrétní úkoly:**

- Učebnice

Mezi světovými válkami

Totalitní režimy

str. 21: V červenci 1918 nechali bolševici zmasakrovat celou carskou rodinu. K identifikaci ostatků zavražděných přispěla až koncem 20. století analýza DNA. O tom si můžete udělat zajímavý referát – analýzu DNA používají i kriminalisté. Pomůže vám vyučující přírodopisu.

str. 22: Co to byl zinscenované procesy?

str. 25: Z loňska si pamatujete, co bylo obsahem Deklarace práv člověka a občana. Z učiva občanské výchovy jistě víte, co jsou to lidská práva. Která z nich byla komunistickým režimem porušována?

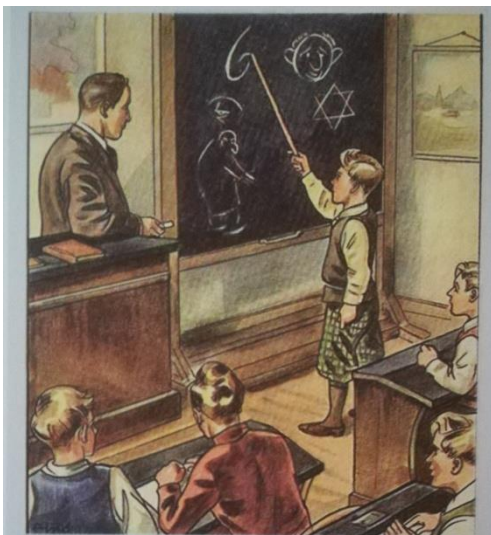
V jakém věku je podle vás možné (či vhodné) dávat děti do jeslí či školek?

Touto „sovětskou emancipací“ nastalo období jiného druhu útlaku žen – jejich naprostého pracovního vytížení. Přibýlo jim zaměstnání, ale péče o domácnost a děti jim zůstala. Po návratu z práce je čekala „druhá směna“ doma. Bylo ovšem jasné, že žena nemůže zároveň pracovat a pečovat o malé děti. Proto vznikaly **jesle** a **materšské školy**, kde byly děti od několika měsíců **vychovávány kolektivně**.

obr. 7⁹⁶

str. 31: Co si myslíte o teorii nadřazenosti ras?

str. 33:

K antisemitismu nacisté vychovávali děti od malička. Dokonce vydali jakousi dětskou „učebnici“ antisemitismu, ve které dětem vysvětlovali, že Židé jsou zlí a nebezpeční lidé, kteří například kradou a vraždí malé děti. Kniha se jmenovala *Jedovatá houba* – Židé jsou podle ní jako jedovaté houby, které se vloudí mezi jedlé hříbky (tj. slušné lidi). Na obrázku je zachycen výjev ze školní třídy, kde učitel žáky učí „charakteristické znaky“ Židů – například velký nos.

obr. 8⁹⁷

Co by se stalo, kdyby se dnes na trhu objevila kniha, která by takovýmto způsobem hanobila nějaký národ?

⁹⁶ Dějepis 9, str. 25.

⁹⁷ Dějepis 9, str. 33.

V Německu vedla lhostejnost Němců k židovským sousedům k masovému vyvražďování, protože se proti pronásledování Židů nikdo nepostavil hned ze začátku. Z toho je vidět, jak může být lhostejnost nebezpečná.

Existuje v naší společnosti také nějaká nebezpečná lhostejnost? Může to být lhostejnost vůči nějakým negativním jevům, vůči potřebám nějaké skupiny obyvatelstva...

Čím myslíte, že je tato lhostejnost způsobena?

Napadá vás, jak ji zmírnit, nebo odstranit?

Kde je hranice mezi lhostejností a tolerancí a nemístným ustupováním? Zkuste najít konkrétní příklad.

str. 34: Jak byli v Německu pronásledováni Židé?

Co jsou to norimberské zákony?

Které další osoby kromě Židů začaly být v Německu po nástupu Hitler pronásledované?

Co je to morální zodpovědnost? Odpověď nenajdete v textu v učebnici, musíte se nad tím zamyslet.

Československá republika mezi válkami

str. 41: Jaký máte názor na prosazování politických názorů násilím? Patří sem nejen atentáty na politiky, ale i teroristické činy páchané na civilním obyvatelstvu.

MĚL SE NÁROD BRÁNIT?

To je otázka, která dodnes není zodpovězená. Československo se skutečně v září 1938 nacházelo v naprosto beznadějně situaci: Západ nás zradil, pomoc Sovětského svazu nebyla reálná, neměli jsme opevněnou 600 km dlouhou hranici s Rakouskem (tam mělo být opevnění vybudováno do roku 1942). Německá armáda měla v té době 3,5 milionu mužů, naše 1,5 milionu a v případě válečného konfliktu by na nás zaútočili i Poláci a Maďaři, takže bychom byli napadeni všemi sousedy kromě Rumunska. Jeden názor je, že i přesto jsme se měli bránit. Boj to byl sice předem prohraný, ale národu by zůstala hrdost. Podle druhého názoru bylo rozumnější vzdát se bez boje, protože se tím zachránily životy možná milionů lidí.

obr. 9⁹⁸

---

⁹⁸ Dějepis 9, str. 41.

str. 46: Jaký je váš názor? Odůvodněte ho. Zkuste si o tom popovídat nejen se spolužáky, ale i s rodiči a prarodiči.

str. 49: Porovnejte postoj státu k menšinám v Československu a v Německu.

Druhá světová válka

Průběh druhé světové války

str. 64: Jak může společnost usnadnit život lidem tělesným postižením?

Možná tělesně postiženého spolužáka ve třídě nebo ve škole máte a díky tomu dobře víte, jak mu pomáhat. Pokud ne, zkuste si představit, že by do vaší třídy takový spolužák přišel, nebo že by se některému z vašich spolužáků stal vážný úraz a on by byl odkázán na vozík. Co byste všechno pro něj mohli – a měli – udělat.

Má vaše škola bezbariérový přístup? Pokud ne, proč? Nejde s tím něco udělat?

str. 67: Jaký je váš názor na použití atomové bomby?

Zločiny proti lidskosti za druhé světové války

str. 71: Popište postavení vězně v koncentračním táboře.

Nátlak skrze týrání blízkých osob je jistě velmi účinný. Co však soudíte o morálce toho, kdo se k němu uchýlí?

str. 72: Zjistěte, na kterých dalších národech byla ve 20. století páchána genocida. Připravte si o nich referát.

Jak byli Židé pronásledováni? Zkuste se zamyslet nad tím, jak jim různé zákazy a nařízení, o nichž jste se dočetli, komplikovaly život.

str. 73: Zamyslete se nad návraty lidí z koncentračních táborů domů. Válka skončila, všichni se radují z míru a oni se postupně dozvídají, že většina jejich příbuzných byla zavražděna.

Jak probíhalo hromadné vyvražďování Židů v táboře Osvětim?

Které státy či národy se odmítly na vyhlazování Židů podílet?

str. 74: Udělejte si o Wintonovi a Sendlerové referát.

Jak probíhalo vyhlazování Romů v Německu?

Které skupiny obyvatelstva pronásledovali bolševici v Sovětském svazu.

str. 75: Vidíte nějaký rozdíl mezi tím, co na některých národech páchali nacisté a co bolševici? Svůj názor vysvětlete.

Zamyslete se nad tím, co mohlo vést lidi k tomu, aby se stali dozorcí či dozorkyněmi v koncentračních táborech nebo gulazích, týrali tam vězně, nebo dokonce organizovali hromadné vraždění. Myslíte si, že by se za jiných okolností (tedy kdyby neměli možnost stát se dozorcí) projevovali také tak krutě a chladnokrevně? Není to jednoduchá úvaha, ale je velmi důležité, abyste nad tím podumali.

obr. 10⁹⁹

str. 76:

Československo za druhé světové války

str. 78: Kdo jsou to kolaboranti? Proč myslíte, že někteří lidé udávali a kolaborovali? Napadne vás jiný důvod, než je uveden v učebnici?

str. 81:

TŘI KRÁLOVÉ
Jako „Tři králové“ vstoupili do historie tři důstojníci bývalé československé armády: podplukovník Josef Balabán (na obrázku vlevo), podplukovník Josef Mašín (uprostřed) a štábní kapitán Václav Morávek (vpravo). Organizovali zejména vynikající zpravodajskou službu, a dokonce se pokusili provést atentát na Heinricha Himmlera. Ten se nepodařil jen úplnou náhodou. Balabána a Mašína postupně gestapo zatklo, mučilo, a když nic neprozradili, popravilo. Morávek pokračoval v odboji, ale když se mu gestapo dostalo na stopu, raději se sám zastřelil.

obr. 11¹⁰⁰

Udělejte si o těchto statečných mužích referát, zjistíte, že jejich životy by vydaly na velmi napínavý film.

str. 86: Udělejte si o atentátu na Heydricha referát.

---

⁹⁹ Dějepis 9, str. 75.

¹⁰⁰ Dějepis 9, str. 81.

Připravte si o Lidicích referát. Zjistíte, že jejich obyvatelé neměli s atentátem nic společného.

Udělejte si referát i o Ležácích. Tam nacisté postříleli všechny dospělé, děti odvěkli a ves vypálili.

Co je to heydrichiáda?

Jaký měl atentát na Heydricha význam?

str. 90: Jak se změnila situace židovského obyvatelstva po vyhlášení protektorátu?

Kdy začaly transporty do vyhlazovacích táborů a kolik židovských obyvatel protektorátu v nich zahynulo?

Poválečné dějiny

Poválečné uspořádání

str. 94: Proč došlo k vysídlení Němců z některých států? Které státy se na vysídlení podílely? Domníváte se, že k vysídlení mohlo dojít i z jiných důvodů, než které jsou uvedeny v učebnici? Z jakých? Svůj názor odůvodněte.

LOVEC NACISTŮ

Simon Wiesenthal strávil několik let v nacistických koncentračních táborech a přežil jen zázrakem. Svůj zbývající život zasvětil pronásledování nacistů – před soud jich dostal 1100 a za svůj největší „úlovek“ pokládal Adolfa Eichmanna, který měl na starosti „konečné řešení židovské otázky“.

obr. 12¹⁰¹

Udělejte si o Wiesenthalovi referát. Zjistíte, že měl něco společného také s Prahou.

Z čeho byli obžalováni viněni? Dokážete k těmto obecným obviněním přiřadit některá konkrétní?

Studená válka

str. 96: Jaká práva a povinnosti mají ženy v Izraeli? A jaké mají postavení ve společnosti?

---

¹⁰¹ Dějepis 9, str. 94.

str. 103: Udělejte si o době McCarthyho procesů referát.

str. 108: Udělejte si referát o postavení různých menšin ve Spojených státech. Nezapomeňte ani na homosexuály.

Zjistěte, co je to pozitivní diskriminace a jak se uplatňuje v boji proti diskriminaci menšin.

str. 111: Připomeňte si, co je to kolektivizace a znárodnování a jaký měl komunistický režim vztah ke křesťanskému náboženství a církvi.

str. 112: Na sovětsko-čínské spory doplatilo také jedno nádherné a vzácné zvíře. Zjistěte, jaké má dnes šance na přežití. Pomůže vám vyučující přírodopisu.

Východní blok

str. 123: Jak probíhalo vysídlování německého obyvatelstva z Československa?

str. 124: Proč byl konfiskován majetek kolaborantů a zrádců je jasné. Ale proč byl konfiskován majetek Němců a Maďarů (s výjimkou antifašistů)?

str. 130: Udělejte si referát o Heliodoru Píkovi, Miladě Horákové a Rudolfu Slánském. Nezapomeňte zjistit, jestli byli později rehabilitováni a jestli – případně jak – byli potrestáni ti, kteří je soudili a odsoudili.

Jakým způsobem byly nepohodlné osoby pronásledovány?

str. 136: Invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa vzbudila pohoršení i v rámci východního bloku. Který stát na protest proti ní vystoupil z Varšavské smlouvy?

str. 139: Jak lidé proti normalizaci protestovali? Jakou formu protestu si zvolili Palach, Zajíc a Plocek? Co si o tom myslíte?

Kultura a věda v poválečném období

str. 143:

✓ V učebnici jste se dočetli, jaké měla postavení žena v nacistickém Německu (barevný pruh str. 34), v Sovětském svazu (str. 24), v socialistickém Československu (str. 140) a ve Spojených státech amerických po druhé světové válce (str. 106). Porovnejte, jaké požadavky která společnost na ženy kladla a jak měla podle nich vypadat a chovat se žena ideální. V které společnosti se mohla žena nejnáze svobodně realizovat?

✓ Vyzpovídejte svoje maminky, babičky i prababičky a zkuste zjistit, jak se postavení ženy v naší zemi změnilo od pádu komunismu. Aby vaše anketa měla vypovídací hodnotu, musíte všem dotazovaným ženám klást stejné otázky. Ty si předem připravte. Zjistěte, jak to bylo s péčí o domácnost, o děti, s možností studia a pracovní kariéry, jaký byl názor na manželství a na možnost zůstat svobodnou matkou, jak to bylo se sexuální výchovou atd.

obr. 13¹⁰²

str. 152: Co si představujete pod pojmem „materiální hodnoty“ a „pokrytecká morálka“?

str. 154: Jaký máte názor na pokusy se zvířaty?

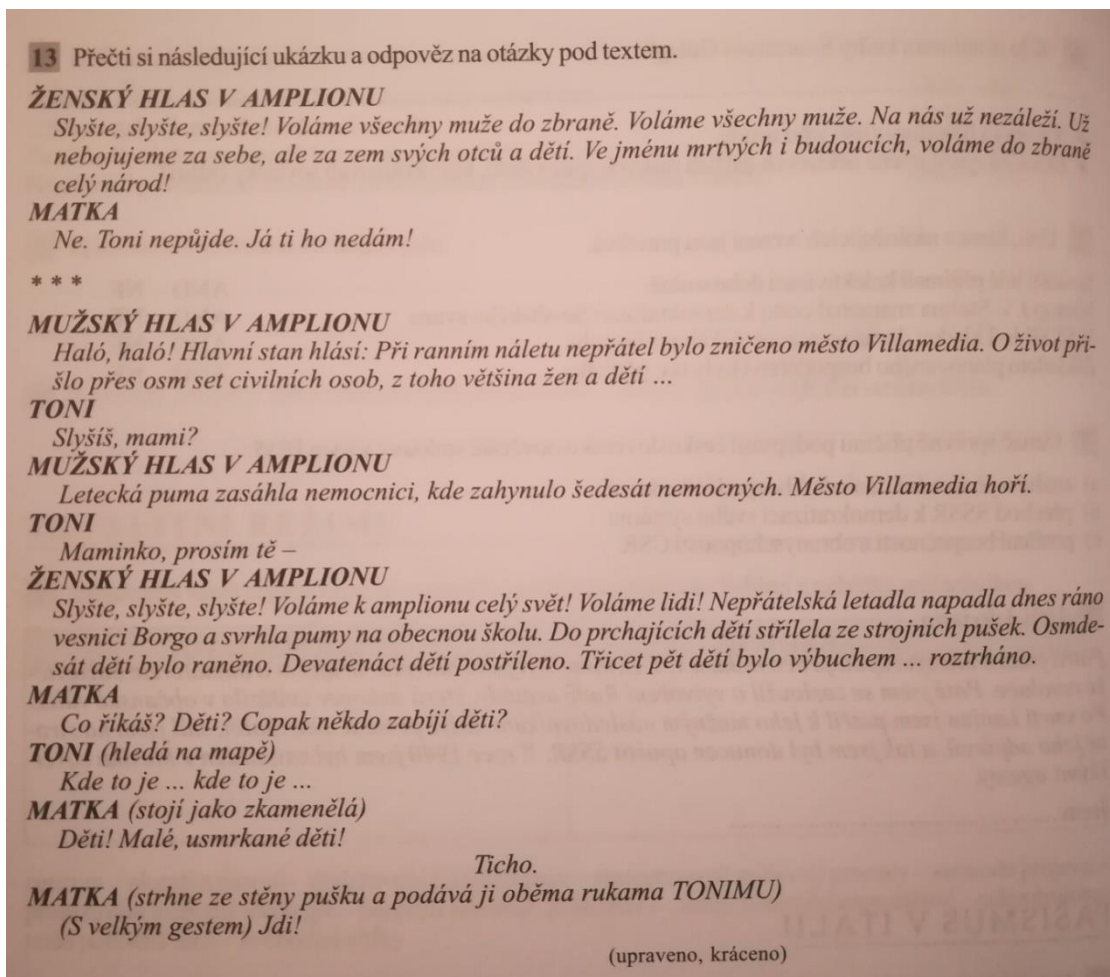
¹⁰² Dějepis 9, str. 143.

➤ Pracovní sešit

Mezi světovými válkami

Fašismus v Itálii

str. 8:

obr.14¹⁰³

Co vedlo matku k rozhodnutí poslat Toniho do války?

Pokus se vysvětlit, jak se moderní válka dotkla života civilního obyvatelstva.

Domníváš se, že byly dodržovány zásady humanity a mezinárodního práva?

Domníváš se, že ve válkách vedených po skončení druhé světové války a v současnosti jsou zásady humanity a mezinárodního práva dodržovány?

¹⁰³ Pracovní sešit. Dějepis 9, str. 8.

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Poválečné dějiny

(váže se k textu o Norimberských procesech)

str. 94: Z čeho byli obžalováni viněni? Dokážete k těmto obecným obviněním přiřadit některá konkrétní?

-aby byl kompetenční okruh Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Z čeho byli obžalováni viněni? Dokážete k těmto obecným obviněním přiřadit některá konkrétní? Co si myslíte o trestech, které byly uděleny? Byly spravedlivé? Diskutujte se spolužáky.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu):**

20. století je obdobím, ze kterého máme nejvíce přesných a podrobných pramenů. Můžeme se tak dějinnými událostmi zabývat do hloubky - tudíž i vývojem etických norem a mravních hodnot. Hrůzy války a totalitních režimů máme často možnost probírat s pamětníky.

Učebnice i pracovní sešit v tomto díle mimořádně klade důraz na to, aby si žáci skutečně udělali vlastní názor na všechny etické otázky. Protože se jedná o témata často velmi aktuální, jsou úkoly zaměřené i na současný život. Žáci tak mají možnost se pomocí otázek a úkolů zamyslet nad nesmyslností války, nebezpečím jaderných zbraní, útlakem určitých skupin osob nebo porušováním lidských práv za totalitních režimů. Následně ale i nad pomstou a formami protestu proti těmto problémům. Úkoly jsou sestaveny tak, aby žáci získali plastický pohled na dějiny a nenahlíželi na události černobíle.

Z výsledků analýzy je patrné, že kompetenční okruh Já, ty on – etické normy je v tomto díle učebnice i pracovního sešitu, rozvíjen v největší míře. Nalezneme zde největší množství úkolů a zmínek v textu, které mohou s tímto kompetenčním okruhem souviset. Otázky jsou také ve většině případů namířeny přímo na názor žáka. Není žádný úkol, který bych do učebnice, nebo pracovního sešitu doplnila.

- **Analýza vybraného úkolu**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Druhá světová válka. Zločiny proti lidskosti za druhé světové války

- Učivo dle RVP:

druhá světová válka, holokaust; situace v našich zemích, domácí a zahraniční odboj; politické, mocenské a ekonomické důsledky války

- Zadání úkolu:

str. 71 Nátlak skrze týrání blízkých osob je jistě velmi účinný. Co však soudíte o morálce toho, kdo se k němu uchýlí?¹⁰⁴

- Očekávaný výstup dle RVP:

- charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák popíše, jak kruté postupy totalitní systémy volily k prosazení svých cílů

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je nepřijatelné používat násilí k prosazení svého cíle

Dovednostně-praktické – Žák vede věcnou diskusi se spolužáky

- Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Mezilidské vztahy; Hodnoty, postoje, praktická etika

---

¹⁰⁴V učebnici není řečeno, jakým způsobem by měl být úkol řešen. Zvolila bych metodu diskusní. Vedla bych diskusi k závěru, že se jedná o velice účinný způsob nátlaku, protože hrdinové, kteří jsou ochotni obětovat svůj život, uvažují jinak, pokud se jedná o ohrožení života jejich rodiny. Zároveň bychom se shodli na tom, že je to jednání nespravedlivé a naprosto nepřijatelné.

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu

➤ Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova

➤ Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu

Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí
- Metody a organizační formy:

Frontální výuka

Diskusní metoda

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Úkol napomáhá k rozvíjení výstupů sociální a personální kompetence; žák diskutuje, předkládá srozumitelně a pravdivě své názory a postoje. Bere ohled na spolužáky a respektuje jejich názory, i když jsou odlišné.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Z diskuze vyplyne, že je násilí naprosto nepřijatelné. Žák odmítá používání násilí a vydírání jako donucovacích prostředků. Sám se takovým způsobem nechová a odsuzuje takové chování i u ostatních. V případě, že se setká s násilím a vydíráním ve svém okolí, podnikne kroky k tomu, aby mu bylo zabráněno.

6. 2 Rozvoj klíčových kompetencí témat v rámci kompetenčního okruhu „Ekologie“

6. 2. 1 Učebnice pro 6. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Ekologie

- **Učebnice:**

Učebnice¹⁰⁵ a pracovní sešit¹⁰⁶ pro 6. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 6. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin pravěku a starověku. Kapitoly jsou rozděleny podle následujících témat:

ÚVOD DO DĚJEPISU

PRAVĚK

ÚVOD DO STAROVĚKU

PŘEDNÍ VÝCHOD

EGYPT

ŘECKO

ŘÍM

INDIE

ČÍNA

---

¹⁰⁵VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2017. 144 s. ISBN 978-80-7235-565-5.

¹⁰⁶PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 47 s. ISBN 80-7235-338-1.

Dále se dělí na podkapitoly.

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Člověk v dějinách

Počátky lidské společnosti

Nejstarší civilizace, kořeny evropské kultury

Témata související s kompetenčním okruhem Ekologie lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Úvod do dějepisu

-O dějepisu-přírodní materiály pro psaní

Pravěk

-Lovci a sběrači v době kamenné – období přisvojovacího zemědělství – přírodní živly, podoba krajiny, způsob obživy, vztah ke zvířatům a přírodě

-Zemědělci v době kamenné – období výrobního hospodářství – zemědělství, způsob obživy

-Zpracovatelé kovů – zemědělství

-Pravěk v českých zemích – pohřbívání, zemědělství

Úvod do starověku

-Předpoklady vzniku státu – zemědělství

Přední východ

-Mezopotámie – využívání zvířecí síly, přírodní podmínky

Egypt

-Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod – přírodní podmínky, ekologie

Řecko

-Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod – přírodní podmínky, řeky, plodiny, dobytek

-Kréta a první Řekové (doba bronzová) – zemětřesení

-*Antické Řecko*- nedostatek obilí

Řím

-*Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod*- přírodní podmínky, zemědělství

-*Etruskové a římsí králové*- zemědělství

-Římská republika (510 – 31 př. n. l.) – zneužívání zvířat pro boj, krize zemědělství

-*Kultura ve starověkém Římě* – přírodní katastrofy

Indie

-*Přírodní podmínky a zemědělství* – zemědělství, přírodní podmínky

Čína

-*Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod*- plodiny – rýže, zemětřesení

- **Konkrétní úkoly:**

- Učebnice

Úvod do dějepisu

O dějepisu

str. 10 Touha shromažďovat vědomosti provází lidstvo od chvíle, kdy vynalezlo písmo (kdy a jak k tomu došlo, se v dějepise dozvíte). První světu známá obrovská knihovna vznikla v 7. století před naším letopočtem, tedy před zhruba 2700 lety, v Asýrii (o té se taky budete učit) ve městě Ninive. Lidé tehdy nepsali na papír, ale na hliněné tabulky; proto se knihovna dochovala. Dokážete o ní zjistit víc?

Pravěk

Lovci a sběrači v době kamenné – období přisvojovacího zemědělství

str. 22 :Na obrázku je pěstní klín, nejstarší a nejjednodušší nástroj. Když lidé dokázali vyrábět nástroje z kamene, uměli je pravděpodobně zhotovovat i ze dřeva, kostí a parohů. Proč se dochovaly jen ty kamenné?

Proč byl oheň pro lidi tak důležitý? A je i dnes?

Jak vypadala Evropa v době ledové?

str. 24: Proč se lidé neustále stěhovali?

str. 26: Jaké změny nastaly v Evropě po skončení doby ledové?

Jak se změnil způsob lovu?

Které zvíře si člověk ochočil jako první?

Porovnejte způsob obživy v době ledové a po ní.

Zemědělci v době kamenné – období výrobního hospodářství

str. 27: Jak se zemědělství vyvinulo?

Vysvětlete pojmy ochrannářské zemědělství a záměrný výsev.

Jak se musel změnit způsob života lidí, aby se mohli věnovat zemědělství?

Zvířata domestikovaná v době kamenné (na obrázku jsou to ta bílá) byla mnohem menší než zvířata dnešní (zobrazená jako černá). Lidé je proto začali šlechtit. To znamená, že do dalšího chovu vybírali kusy, které měly žádané vlastnosti. Jaké vlastnosti to asi byly u krávy, jaké u prasete nebo u ovce? Jaké u psa?

str. 28: Jak souvisí skutečnost, že muži lovíli zvěř a ženy se věnovali sběru se vznikem zemědělství?

Zpracovatelé kovů

str. 34: Proč došlo v době železné ke zlepšení práce v zemědělství i v řemesle?

Pravěk v českých zemích

str. 39: A proč se tělo v močálu, nebo rašelině uchová? Znáte ještě jiná prostředí, kde se tělo (nebo jiné organické látky) mohou neporušeně uchovat stovky let? Poradit vám může vyučující přírodopisu, nebo chemie.

str. 41: Vysvětlete pojem cyklické hospodářství.

str. 42: Porovnejte zemědělství u Keltů, Germánů a Slovanů. Liší se v něčem? Který z těchto tří národů byl v tomto ohledu nejvyspělejší?

Úvod do starověku

Předpoklady vzniku státu

str. 44: Jaká je souvislost mezi zemědělstvím a vznikem státu?

Přední východ

Mezopotámie

str. 47: Koně se začali v Mezopotámii chovat až kolem r. 1600 př. n. l. Obrázek ale pochází z první poloviny 3. tisíciletí př. n. l. Poznáte, která zvířata táhnou vůz? Všimněte si, jak jsou zapřažena.

str. 48: Jaký vliv měly záplavy na zemědělství v Mezopotámii? Které plodiny a která domácí zvířata zdejší obyvatelé znali a k čemu je využívali?

Egypt

Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod

str. 59: Prohlédněte si mapu Egypta. Kde jsou nejúrodnější oblasti? Proč?

Odkud přišla do Egypta znalost zemědělství? Které plodiny a domácí zvířata Egyptané znali?

Pouště jsou a někdy velmi rozsáhlé oblasti. Nemusí to být jen písečné pouště, jako je Sahara. Pouště mohou být i kamenité a mrazivé. Velké pouště jsou například v Asii a pouští je i vnitrozemí Islandu. Pouště vznikají bohužel i přičiněním člověka, pak jde o ekologické katastrofy. Jak k nim může dojít? Udělejte si referát o tom, kde na světě můžeme pouště najít, jestli je pravda, že v nich opravdu nic nežije a neroste, a kde za vznik nebo rozšiřování pouští může člověk.

Řecko

Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod

str. 71: Ukažte na mapě egejskou oblast.

Jaké jsou zde přírodní podmínky?

Čím se vyznačují zdejší řeky.

str. 72: Odkud se do egejské oblasti rozšířilo zemědělství?

Které plodiny zde lidé pěstovali?

Proč se zde nemohl chovat hovězí dobytek? Kterým domácím zvířatům dávali zdejší obyvatelé přednost?

Kréta a první Řekové (doba bronzová)

str. 74: Víte, jak se projeví zemětřesení na moři? A co to asi znamenalo pro paláce stojící na pobřeží? Poradit vám může vyučující zeměpisu.

Antické Řecko

str. 80: Jaké důsledky měl dovoz levného obilí z kolonií?

Řím

Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod

str. 100: Jaké jsou rozdíly v podnebí a přírodních podmínkách mezi severní Itálií a zbytkem poloostrova?

Jak se lišil způsob obživy v hornatých oblastech a v nížinách? Které plodiny se tu pěstovaly?

Etruskové a římscí králové

str. 101: Povězte, co jste se dozvěděli o etruském zemědělství a řemeslech.

Římská republika (510 – 31 př. n. l.)

str. 108: Váleční sloni byli ve starověku velmi obávanou zbraní. Římané však brzy přišli na to, že stačí slona zranit rozružený „živý tank“ se stane neovladatelným. Sloni nebyli jedinými zvířaty zneužívanými pro boj. Pro válku byli cvičeni i psi, a dnes se dokonce dělají pokusy s delfíny, kteří jsou nuceni pod vodou klást miny. Co si myslíte o takovém zneužívání zvířat? Jak lépe by se dala jejich síla, obratnost a inteligence využít?

str. 110: Proč se do Říma začalo dovážet obilí a co dovoz způsobil?

Jakým způsobem mohli drobní zemědělci řešit svoji nezáviděníhodnou situaci?

Kultura ve starověkém Římě

str. 134: Referát o Pompejích si určitě musíte udělat. Je to jako cestovat časem. Dozvíte se přitom mnoho o životě Římanů, zjistíte například, že už i oni psali po zdech – a někdy to bylo dokonce z úředních důvodů.

Indie

Přírodní podmínky a zemědělství

str. 137: Prostudujte si na mapě území Indie. Najděte největší řeky a pohoří Himálaj. Co pro Indi toto pohoří a řeky znamenají.

Odkud se do Indie dostala znalost zemědělství.

Porovnejte pěstované plodiny a chovaná zvířata s tím, co se pěstovalo a chovalo na území, odkud se zemědělství do Indie rozšířilo.

Čína

Přírodní podmínky, zemědělství, řemeslo a obchod

str. 142: Které plodiny se v Číně pěstovaly? Jaké podmínky byly potřebné pro pěstování rýže? Porovnejte čínské zemědělství se zemědělstvím států, které již znáte. Najdete nějaká podobnosti?

str. 143: Víte, co zemětřesení vyvolává a jak se měří jeho síla? Jde zemětřesení předpovědět (jako například počasí) a jde mu zabránit?

➤ Pracovní sešit

Pravěk

str. 7:

2 První lidé žili v tzv. době ledové, která skončila asi před 10 000 lety. Oteplení způsobilo změny v přírodě i v životě lidí. Uvedené údaje přiřaď do správného období.

příroda podobná tundře, jelen, zajíc, rozsáhlý ledovec, smíšené lesy, mamut, první doložené boje mezi lidmi, jeskynní medvěd, srstnatý nosorožec, ochočený pes, život v rodech

doba ledová	období po skončení doby ledové
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

obr. 15¹⁰⁷

str. 9: Urči, která z uvedených tvrzení jsou správná.

Zemědělci začali stavět trvalé příbytky.

¹⁰⁷ Pracovní sešit. Dějepis 6, s. 7.

Hlavní plodinou pěstovanou u nás byly brambory.

První zemědělci se ve střední Evropě objevili v 9. tisíciletí př. n. l.

Lidé uměli tkát látky ze lnu a vlny.

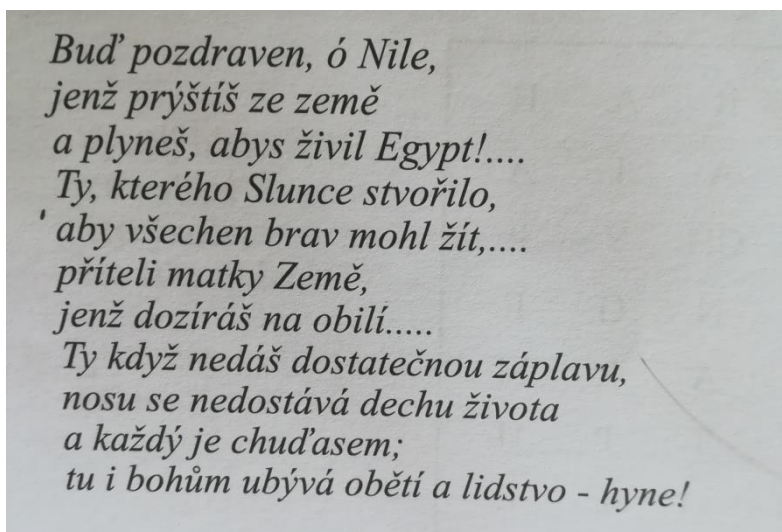
str. 10: Označ v následující nabídce to, co první zemědělci v Evropě pěstovali a chovali.

luštěniny	brambory	len	obilniny
skot	prasata	ovce	koně

str. 11: Napiš, které vynálezy pomohly zvýšit výnos v zemědělství a usnadnily lidem práci.

Egypt

str. 22: Přečti si ukázkou a vysvětli, jaký měli Egypťané vztah k Nilu a proč tomu tak bylo.

*Bud' pozdraven, ó Nile,
jenž prýštíš ze země
a plyneš, abys živil Egypt!....
Ty, kterého Slunce stvořilo,
'aby všechen brav mohl žít,....
příteli matky Země,
jenž dozíráš na obilí.....
Ty když nedáš dostatečnou záplavu,
nosu se nedostává dechu života
a každý je chud'asem;
tu i bohům ubývá obětí a lidstvo - hyne!*

obr. 16¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ Pracovní sešit. Dějepis 6, s. 22.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu):**

Z období pravěku se dochovaly zejména prameny o prostředí, ve kterém tehdejší lidé žili a o jejich způsobu obživy. Z toho důvodu nalezneme v učebnici i pracovním sešitu, zabývajícím se tímto obdobím, velké množství úkolů a zmínek, které rozvíjejí kompetenční okruh „Ekologie.“ Žáci se seznámí s přírodními podmínkami, které ovlivňovaly život lidí, zvířat i rostlin – doba ledová, změny klimatu...Uvědomí si, že příroda je pro lidský život zásadní a proto si, zejména v pravěku, vybírali místo k životu právě podle přírodních podmínek. Poznají okolnosti zrodu zemědělství a zjistí, jak se s vynálezem nových nástrojů lidem práce zjednodušovala. Uvědomí si, jakou roli hrají v našich životech zvířata.

Téma vznik prvních států také ve velké míře souvisí s prostředím a zemědělstvím. Kromě úrody ovlivňovala příroda život lidí i jinak – žáci se dočtou o přírodních katastrofách jako výbuch sopky, nebo zemětřesení. Mají možnost porovnat jednotlivá území a státy z hlediska zemědělství a plodin, které zde nalezneme. Sledují, jakým způsobem se zemědělství mezi jednotlivými oblastmi šířilo.

Na základě výsledků analýzy lze tvrdit, že v tomto díle učebnice je věnován dostatek pozornosti tématu Ekologie. Úkolů i zmínek v textu nalezneme mnoho. Nenapadá mě žádný další úkol, který bych doplnila.

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Ekologie a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Řím

str. 134: Referát o Pompejích si určitě musíte udělat. Je to jako cestovat časem. Dozvíte se přitom mnoho o životě Římanů, zjistíte například, že už i oni psali po zdech – a někdy to bylo dokonce z úředních důvodů.

-aby byl kompetenční okruh Ekologie a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

str. 134: Jaká přírodní katastrofa stála za zkázou Pompejí? Udělejte si o tom referát. Co vše máme možnost díky této katastrofě zkoumat?

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Egypt

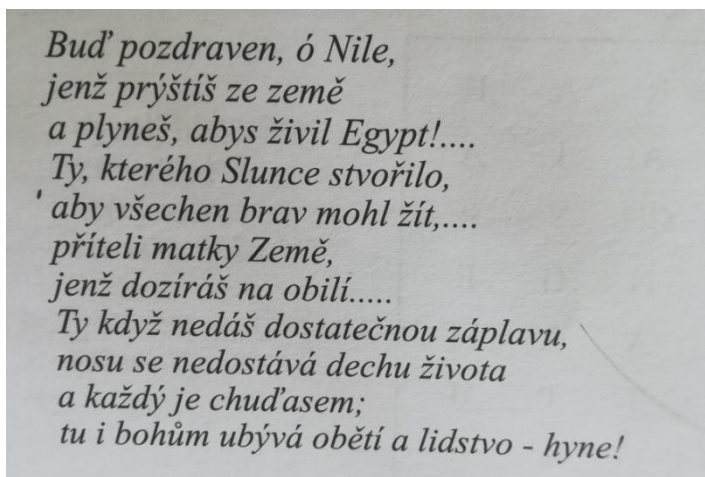
- Učivo dle RVP:

Nejstarší starověké civilizace a jejich kulturní odkaz

- Zadání úkolu:

Pracovní sešit str. 22:

Přečti si ukázkou a vysvětli, jaký měli Egyptané vztah k Nilu a proč tomu tak bylo.

- Očekávané výstupy dle RVP:

Na konci základního vzdělávání žák:

- rozpozná souvislost mezi přírodními podmínkami a vznikem prvních velkých zemědělských civilizací

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák popíše důležitost života poblíž vodních zdrojů ve starověkém Egyptě

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je důležité vážit si přírodních zdrojů a pečovat o ně

Dovednostně-praktické – Žák efektivně pracuje s textem

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – hodnoty, postoje, praktická etika

Environmentální výchova – lidské aktivity a problémy životního prostředí, vztah člověka k prostředí, základní podmínky života

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy občanské kompetence:

Na konci základního vzdělávání žák:

- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

➤ Mezipředmětové vztahy:

Přírodopis, Zeměpis, Občanská výchova

➤ Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění

Kompetence k řešení problémů

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence k učení

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

- Metody a organizační formy:

Frontální výuka

Slovní metody – práce s textem

Metoda diskusí

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Vybraný žák si na téma zpracuje referát, který následně prezentuje třídě. Spolužáci by měli žáka podpořit, věnovat mu pozornost. Při následné reflexi by měli být spravedliví a ohleduplní.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Žák si na základě zpracování, nebo vyslechnutí referátu uvědomí, jak důležité jsou pro člověka přírodní zdroje. Téma se dá vztáhnout i na dnešní dobu, kdy jsou přírodní zdroje brány jako samozřejmost a mnoho lidí si neuvědomuje, že pokud se nebudeme chovat v tomto ohledu zodpovědně a ohleduplně, jednoho dne dojde lidstvo k zániku. Referát může ovlivnit chování některých žáků vůči životnímu prostředí.

6. 2. 2 Učebnice pro 7. ročník

- **Klíčová kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Ekologie

- **Učebnice:**

Učebnice¹⁰⁹ a pracovní sešit¹¹⁰ pro 7. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 7. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin středověku a raného novověku. Kapitoly jsou rozděleny podle následujících časových úseků:

RANÝ STŘEDOVĚK (začátek středověku – 1198)

VRCHOLNÝ A POZDNÍ STŘEDOVĚK (1198 – 1526)

RANÝ NOVOVĚK (1526 – 1648)

Dále se dělí na podkapitoly.

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Křesťanství a středověká Evropa

Objevy a dobývání, počátky nové doby

Témata související s kompetenčním okruhem Ekologie lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

---

¹⁰⁹VÁLKOVÁ, Veronika. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 152 s. ISBN 978-80-7235-547-1.

¹¹⁰PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk.* 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. 54 s. ISBN 978-80-7235-378-1.

Raný středověk (Od počátku středověku do roku 1198)

-*Společnost* – zemědělství

-*Kultura raného středověku* – přírodní materiály pro lidské potřeby

Vrcholný a pozdní středověk (od roku 1198 do roku 1526)

-*Společnost* – zemědělství, proměna krajiny vlivem člověka, přírodní materiály pro lidské potřeby

-*Dějiny významných států a národů v Evropě* – nemoci

Raný novověk (Od roku 1526 do roku 1648)

-*Společnost* – zemědělství, způsob obživy

-*Dějiny významných států a národů v Evropě. Západní Evropa* – objevné cesty, zemědělství

- **Konkrétní úkoly:**

- Učebnice

Raný středověk (Od počátku středověku do roku 1198)

Společnost

str. 18: Proč v souvislosti se stěhováním národů zanikala města?

str. 27: Víte, co je mlat?

Kultura raného středověku

str. 66: Ve středověku se nepsalo na papír, ale na pergamen, což je speciálně vydělaná zvířecí kůže. Z kůže jednoho telete se mohly udělat maximálně dva listy pergamenu, což představovalo osm stránek v knize. Zjistěte, kolik dnes stojí jedno tele, a spočítejte, kolik by stály jen kůže na výrobu pergamenu na knihu, která by měla třeba 100 stran. Co se dnes dá za takovou sumu pořídit?

Vrcholný a pozdní středověk (od roku 1198 do roku 1526)

Společnost

str. 69: Zopakujte si učivo o pravěku a starověku, jak se zapřahal dobytek do vozu nebo do pluhu a jaké byly nevýhody tohoto záprahu.

Jaký má smysl vysévat obilí někdy na podzim (ozim) a někdy na jaře (jařina)? Poradí vám vyučující přírodopisu.

str. 70: Lado je neobdělaná půda. V hlavním textu se mluví o půdě, která se nechala ležet ladem. V jakém jiném slova smyslu se dá výraz „ležet ladem“ použít?

Jak vznikla slova mýtina a paseka?

Jak vznikla jména vesnic a měst typu Ždár, Žďárek?

Které dva vynálezy ovlivnily rozvoj zemědělství ve středověku?

Vysvětlete podstatu trojpolního hospodaření.

K čemu vedlo využití těchto novinek v zemědělství.

str. 73: Co je to vepřovice? Jaké riziko přináší stavba domu z tohoto materiálu? Znáte z nedávné minulosti, nebo ze současnosti takový případ?

str. 77: Jak souvisí rozkvět zemědělství s rozvojem měst?

Dějiny významných států a národů v Evropě

str. 83: Jaká choroba se skrývá pod názvem mor neboli černá smrt? Existuje i dnes? Dala by se nějak léčit? Poradí vám vyučující přírodopisu.

Raný novověk (Od roku 1526 do roku 1648)

Společnost

str. 122: Co jsou to pícniny? Poradí vám vyučující přírodopisu.

Třicetiletá válka

str. 151: Jaké důsledky měla třicetiletá válka?

➤ Pracovní sešit

Vrcholný a pozdní středověk

str. 24: *Společnost. Venkov*

1. Doplně do tabulky, jak fungoval trojpolní systém (jak byly jednotlivé části pole využívány)

ozim	jařina	úhor
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

obr.17¹¹¹

str. 30: *Dějiny významných států a národů v Evropě. Západní Evropa*

20. Objevné cesty přinesly Evropě mnoho nových poznatků. Do Evropy se dostaly i dosud neznámé zemědělské plodiny.

Zjisti, odkud pochází:

kukuřice, rajská jablíčka, boby, brambory, kakao, káva, čaj, kaučukovník

Raný novověk

Str. 42: *Reformace a její důsledky*

6. Život obyvatel Anglie, ostrovního království zásadním způsobem ovlivňovalo moře. Co podle tvého názoru Angličanům přinášela ostrovní poloha a přístup k moři v 15. a 16. století?

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Ekologie a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Třicetiletá válka

str. 151: *Jaké důsledky měla třicetiletá válka?*

---

¹¹¹ Pracovní sešit. Dějepis 7, s. 24.

Aby byl kompetenční okruh Ekologie a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Jaké důsledky měla třicetiletá válka? Zaměřte se i na důsledky v zemědělství. Odpověď hledejte v učebnici. Pracujte ve dvojici.

- **Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu)**

V učebnici je ve velké míře rozvíjen kompetenční okruhu Ekologie. Jedná se především o témata spojená se zemědělstvím a způsobem obživy lidí. Obzvláště v dobách středověku a raného novověku lze pozorovat znatelný vývoj v zemědělských technikách, kterému napomohly nové pomůcky.

S problematikou ekologie nepochybně souvisí i úkoly vztahující se k tématu kolonizace. Žáci si díky nim uvědomí, jak se měnila krajina např. následky žďáření. Vyučující má také možnost diskuzi zavést k osidlování krajiny v dnešní době a s tím spojená rizika.

Vhodně jsou zapojeny také úkoly, týkající se výroby pergamenu a papíru. Žáci si uvědomí, že při výrobě pergamenu docházelo, a při výrobě papíru stále dochází, k zásahům do přírody. Vyučující má tak možnost žáky vést k diskuzím o třídění odpadu, plýtvání papírem apod.

Přidala pouze úkol podrobněji zaměřený na důsledky třicetileté války. Zmínka o kritické situaci ve zpustošené zemi se nachází v učebnici na str. 151. Nalezneme zde i otázku, týkající se důsledků války. Vhodné by však bylo, aby této problematice byla věnována větší pozornost, doplněna by mohla být cvičení do pracovního sešitu, kde by žáci museli podrobněji rozepsat a roztřídit důsledky pro krajinu, společnost i hospodářství. Například v podobě tabulky.

Na základě analýzy jsme došli k závěru, že po splnění úkolů žáci bez problému shrnou vývoj zemědělských technika obecně vztahu člověka k přírodě v obdobích, na která se učebnice zaměřuje a zároveň popíší i důležitost šetrného zacházení s přírodou.

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Vrcholný a pozdní středověk (od roku 1198 do roku 1526). Společnost. Kolonizace

- Učivo dle RVP:

Struktura středověké společnosti, funkce jednotlivých vrstev¹¹²

- Zadání úkolu:

str. 69 Zopakujte si učivo o pravěku a starověku, jak se zapřahal dobový voz nebo do pluhu a jaké byly nevýhody tohoto zápřahu.

Jaký má smysl vysévat obilí někdy na podzim (ozim) a někdy na jaře (jařina)? Poradí vám vyučující přírodopisu.¹¹³

- Očekávaný výstup dle RVP:¹¹⁴

Na konci základního vzdělávání žák:

- objasní význam zemědělství, dobytkařství a zpracování kovů pro lidskou společnost

---

¹¹²Konkrétně neodpovídá žádný bod „učivo“ v RVP

¹¹³V učebnici není řečeno, jakým způsobem by měl být úkol řešen. Nechala bych žákům čas, aby sami v učebnici, nebo sešitě vyhledali odpovědi na tyto otázky. Následně by proběhla společná kontrola. Vybraní žáci by vyjádřili svůj názor.

¹¹⁴Tomuto tématu přímo neodpovídá žádný z očekávaných výstupů, téma Křesťanství a středověká Evropa, můžeme však navázat na očekávaný výstup týkající se tématu Počátky lidské společnosti.

➤ Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák vysvětlí, co je to trojpolní systém a popíše, jak se měnil způsob práce se zvířaty v zemědělství

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je důležité chovat se ohleduplně k půdě i zvířatům

Dovednostně-praktické – Žák efektivně pracuje s textem

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – mezilidské vztahy; hodnoty, postoje, praktická etika

Environmentální výchova – lidské aktivity a problémy životního prostředí, vztah člověka k prostředí

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy občanské kompetence:

Na konci základního vzdělávání žák:

- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

➤ Mezipředmětové vztahy:

Přírodopis

- Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění

Kompetence k řešení problémů

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence k učení

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

- Metody a organizační formy:

Frontální výuka

Slovní metody – práce s textem

Metoda diskusí

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Po samostatném vypracování úkolu by každý žák, který by měl zájem, mohl vyjádřit svůj názor. Žáci proto musí brát ohled jeden na druhého, nechat ostatní vyjádřit své myšlenky a v případě nesouhlasu reagovat přiměřeně.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Žák si vyslechne názory ostatních na to, jak by mělo být zacházeno s půdou a zvířaty k lidskému užítku. Obě témata mohou žáci převést na dnešní dobu a pohovořit o

současných tématech, jako je například veganství, nebo kácení pralesů. Žák si na základě diskuze vytvoří vlastní názory a postoje. To může mít pozitivní vliv na jeho chování vůči životnímu prostředí.

6. 2. 3 Učebnice pro 8. ročník

- **Klíčová kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Ekologie

- **Učebnice:**

Učebnice¹¹⁵ a pracovní sešit¹¹⁶ pro 8. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 8. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin novověku.

Kapitoly jsou rozděleny podle následujících témat:

MEZI TŘCETILETOU VÁLKOU A FRANCOUZSKOU REVOLUCÍ

VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE A NAPOLENSKÉ VÁLKY

MEZI VÍDEŇSKÝM KONGRESEM A REVOLUCÍ 1848

REVOLUCE 1848 – 1849

MEZI REVOLUCÍ 1848 A PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Dále se dělí na podkapitoly

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Objevy a dobývání, počátky nové doby

Modernizace společnosti

Moderní doba

---

¹¹⁵VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 8 pro základní školy. Novověk. 2. vyd.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 114 s. ISBN 978-80-7235-540-2.

¹¹⁶PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 8 pro základní školy. Novověk. 2. vyd.* Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 39 s. ISBN 978-80-7235-411-5.

Témata související s kompetenčním okruhem Ekologie lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Velká francouzská revoluce a napoleonské války

-Rozdělení francouzské společnosti – přírodní katastrofy

Mezi Vídeňským kongresem a revolucí 1848

-Průmyslová revoluce – ekologie – dopravní prostředky

-Dějiny českých zemí a habsburské monarchie – zemědělství

-Kultura první poloviny 19. století – urbanizace

Mezi revolucí a první světovou válkou

-Technický a vědecký pokrok – elektrická energie, nové materiály a jejich vliv na životní prostředí

První světová válka

-Češi a Slováci v době první světové války – přírodní podmínky

-Vyhlášení Československa – vliv války na přírodní prostředí

Konkrétní úkoly v učebnici, které se týkají kompetenčního úkolu Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot:

Velká francouzská revoluce a napoleonské války

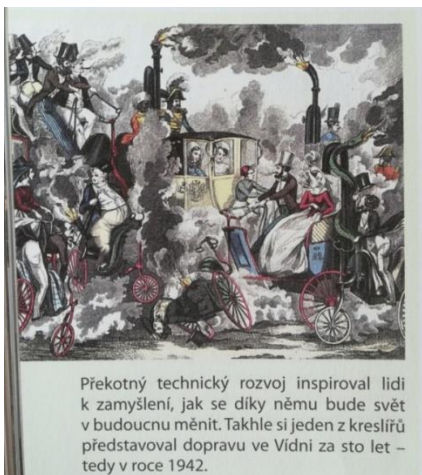
Rozdělení francouzské společnosti

str. 55: Zjistěte podrobnosti o ekologické katastrofě, kterou sopka Laki způsobila.

Mezi Vídeňským kongresem a revolucí 1848

Průmyslová revoluce

str. 76:

Překotný technický rozvoj inspiroval lidi k zamyšlení, jak se díky němu bude svět v budoucnu měnit. Takhle si jeden z kreslířů představoval dopravu ve Vídni za sto let – tedy v roce 1942.

obr. 18¹¹⁷

Jaký pohon mají dopravní prostředky na obrázku a jaký ve skutečnosti měly v roce 1942?

Jak bude podle vašeho názoru vypadat doprava ve městech za sto let? Myslíte si, že můžeme odhadnout vývoj vědy a techniky během tak dlouhého období?

Dějiny českých zemí a habsburské monarchie

str. 83: Zkuste si vypěstovat z brambory rostlinu. Jak pokvete?

Zlepšila se také orba, protože bratřenci Veverkové vynalezli ruchadlo. Co to je?

Kultura první poloviny 19. století

str. 86: Zopakujte si, jaký vliv měla průmyslová revoluce a s ní spojený příliv obyvatelstva na proměnu měst a městskou architekturu.

str. 87: Jak se změnila města v souvislosti s průmyslovou revolucí?

Mezi revolucí a první světovou válkou

Technický a vědecký pokrok

str. 104: Zjistěte, jak pracuje vodní a jak parní turbína vyrábějící elektrickou energii. Znáte i jiné způsoby výroby elektrické energie? Který je nejekologičtější, který nejméně ekologický? Poradí vám vyučující fyziky.

str. 106: Které umělé hmoty znáte? V čem je výhoda a v čem nevýhoda umělých hmot?

První světová válka

---

¹¹⁷ Dějepis 8, s. 76.

Češi a Slováci v době první světové války

str. 135:

ŠPANĚLSKÁ CHŘIPKA

Čtyři roky nedostatku potravin, léků, topiva, čtyři roky strachu a stresu, traumata způsobená ztrátou blízkých – to vše nepříznivě ovlivnilo tělesnou i duševní kondici obyvatelstva Evropy. V oslabené populaci se pak také snáze šířily infekční choroby. Pandemie „španělské chřipky“, která zachvátila Evropu v letech 1918-1920, si vyžádala podle některých odhadů 20 – 40 milionů životů.

obr. 19¹¹⁸

Co všechno má vliv na imunitu? Zjistěte, jak ji můžete posilovat.

První světová válka

Vyhlášení Československa

Str. 138: Jakou roli hrál za první světové války technický pokrok?

➤ Pracovní sešit

První světová válka

Str. 36: *Podtrhni, co nemohlo být používáno v první světové válce:*

otravné plyny, tanky, vzducholodě, děla, radar, pušky, kulomety

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Ekologie a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Třicetiletá válka

str. 87: *Jak se změnila města v souvislosti s průmyslovou revolucí?*

Aby byl kompetenční okruh Ekologie a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Jaký vliv měly vynálezy spojené s průmyslovou revolucí na životní prostředí zejména ve městech?

---

¹¹⁸ Pracovní sešit. Dějepis 8, s. 135.

Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu)

Jelikož se učebnice zabývá dějinným vývojem od 17. století až po první světovou válku, nabízí se mnoho témat, které s ekologií souvisí. Učebnice i pracovní sešit kladou, dle mého názoru, důraz na ty nejpodstatnější. Od dalšího zdokonalování zemědělství, přes příčiny Velké francouzské revoluce, nové vynálezy během průmyslové revoluce až po hrozivé zbraně za první světové války.

Na příkladu sopky Laki si žáci uvědomí, jak může přírodní katastrofa ovlivnit život lidí, dokonce i vývoj dějin. Práce s obrázkem, který se týká dopravy, ukáže, že se lidé vždy obávali vlivu nových vynálezů na prostředí. Mohou pohovořit i o dnešních obavách a problémech, které již nastaly.

V některých úkolech je možné odkaz na problematiku ekologie nalézt implicitně. Například otázka ohledně imunity. Z dnešního pohledu se dá hovořit o čistotě ovzduší, nebo kvalitě a nezávadnosti vypěstovaných potravin.

Velký prostor je věnován a i technice, která začala být používána za první světové války a jejím dopadem na prostředí. S tímto tématem se setkáme jak v učebnici, tak v pracovním sešitě.

Z výsledků analýzy vyplývá, že učebnice i pracovní sešit pro osmý ročník věnují kompetenčnímu okruhu dostatečný prostor.

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Mezi revolucí a první světovou válkou, Technický a vědecký pokrok

- Učivo dle RVP:

Industrializace a její důsledky pro společnost: sociální otázka¹¹⁹

- Zadání úkolu:

str. 106 - Které umělé hmoty znáte? V čem je výhoda a v čem nevýhoda umělých hmot?¹²⁰

- Očekávaný výstup dle RVP:

- vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák vysvětlí, kdy vznikla umělá hmota a popíše, k čemu se dodnes používá a jestli je pro dnešní společnost „nezbytná“

Výchovné – Žák popíše nevýhody umělých hmot a nebezpečí, které je s nimi z dlouhodobého hlediska spojené

Žák je ohleduplný k životnímu prostředí

Žák při diskuzi bere ohled na práci ostatních, respektuje jejich názory a postoje

Dovednostně-praktické – Žák vede diskuzi, srozumitelně vyjadřuje své myšlenky

---

¹¹⁹Vhodnější bod dle RVP nenalezneme.

¹²⁰V učebnici není řečeno, jakým způsobem by měl být úkol řešen. Já bych zvolila metodu diskusní. Žáci by měli po vyvolání možnost se vyjádřit. Diskuzi bych směřovala k porovnání doby, kdy plasty ještě neexistovaly a doby dnešní. Dále k samotnému jádru otázky a na závěr bych se ptala na zkušenosti žáků s tříděním odpadů. Společně bychom došli k závěru, že třídění odpadů a celkový ohled na čistotu prostředí je nezbytný pro budoucí život na naší planetě.

➤ Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Mezilidské vztahy; Hodnoty, postoje, praktická etika

Výchova demokratického občana – Občan, občanská společnost a stát; Formy participace občanů v politickém životě

Environmentální výchova – Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah člověka k prostředí

➤ Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

➤ Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy občanské kompetence:

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

➤ Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova, Chemie, Přírodověda

- Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

Kompetence k učení

- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti

Kompetence k řešení problému

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí
- Metody a organizační formy:

Metoda diskusí

Frontální výuka

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Žák své názory a postoje prezentuje ohleduplně k ostatním, je schopen přijmout kritiku a dobře zvládá konfrontaci s případnými odlišnými názory ostatních spolužáků.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Diskuze může žáky obohatit o další pohled na tuto problematiku, se kterým se doposud nesešli a nepochybně je ovlivní v pozitivním slova smyslu. Konkrétně může přivést i žáka, který se v domácím prostředí nesešel s touto otázkou, k třídění odpadu a celkové péči o životní prostředí. To může mít pozitivní vliv na jeho chování vůči životnímu prostředí.

6. 2. 4 Učebnice pro 9. ročník

- **Klíčové kompetence:**

Sociální a personální kompetence, Občanská kompetence

- **Kompetenční okruh:**

Ekologie

- **Učebnice:**

Učebnice¹²¹ a pracovní sešit¹²² pro 9. ročník

- **Odras kompetenčního okruhu v konkrétním díle učebnicové řady:**

Učebnice je určena pro 8. ročník ZŠ. Nalezneme zde učivo týkající se dějin novověku.

Kapitoly jsou rozděleny podle následujících témat:

MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI (1919 – 1939)

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA (1939 – 1945)

POVÁLEČNÉ DĚJINY (1945 – 1991)

Dále se dělí na podkapitoly.

Dle RVP učivo odpovídá těmto tematickým okruhům:

Moderní doba

Rozdělený a integrující se svět

Témata související s kompetenčním okruhem Ekologie lze spatřit v následujících kapitolách a podkapitolách učebnice:

Mezi světovými válkami

-*Totalitní režimy* – ekologie – ovzduší, zemědělství

---

¹²¹VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 160 s. ISBN 978-80-7235-577-8.

¹²²PARKAN, František a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 40 s. ISBN 978-80-7235-429-0.

Druhá světová válka

-Průběh druhé světové války- vliv války na životní prostředí

Poválečné dějiny

-Studená válka – vliv na životní prostředí

-Východní blok – zemědělství, ochrana přírody, ekologické katastrofy, zemědělství

-Kultura a věda v pováleném období – urbanizace, zásahy člověka do přírody

-Co se dělo potom... - ekologické katastrofy

- **Konkrétní úkoly**

- Učebnice

Mezi světovými válkami

Totalitní režimy

str. 19: Jak funguje parní lokomotiva? Poradí vám vyučující fyziky.

str. 23: V rámci kolektivizace byli také násilně usazováni kočovní pastevci. Výsledkem byl nedostatek masa, protože stáda dobytka hynula. Přijdete na to proč?

str. 24: Jaký je význam mezí a remízků kromě toho, že od sebe oddělují pole?

Jaké nebezpečí hrozí při vytváření velkých zemědělských ploch, na kterých je pěstována pouze jedna plodina? S oběma úkoly vám pomůže vyučující přírodopisu, nebo zeměpisu.

Druhá světová válka

Průběh druhé světové války

str. 66: Jak je možné, že do sebe velký požár dokáže „vtáhnout“ nějaké těleso? Pomůže vám vyučující chemie, nebo fyziky.

str. 67: Jaký je váš názor na použití atomové bomby?

str. 68: Co to penicilin je? Pomůže vám vyučující chemie, nebo přírodopisu.

Poválečné dějiny

Studená válka

str. 112: Na sovětsko-čínské spory doplatilo také jedno nádherné a vzácné zvíře – tygr ussurijský. Zjistěte, jaké má dnes šance na přežití. Pomůže vám vyučující přírodopisu.

Východní blok

str. 119: Zjistěte, co je to Hnutí Brontosaurus a jak dlouho už existuje.

Všichni už dávno víme, že je nutné chovat se ekologicky. Dokážete však říci, co to znamená? Co vy osobně nebo vaše rodina pro zlepšení prostředí děláte?

Třídí se u vás doma nebo ve škole odpad? Pokud ne, zaveďte to. To je to nejmenší, co můžete pro životní prostředí udělat.

str. 120: Výbuch atomového reaktoru v ukrajinském Černobyli v roce 1986 byl největší ekologickou katastrofou ve východním bloku. Jaderný spad ovšem nerespektoval hranice sféry SSSR a zasáhl i část západní Evropy. Udělejte si o tom referát.

Neuvážené odvádění vody na zavlažování způsobilo zánik Aralského jezera. Zjistěte, jaká je situace dnes.

str. 132: Vypočítejte, kolik metrů obilí musel odevzdat sedlák hospodařící na 20 ha, pokud by sedlák s hospodářstvím o rozloze 2 ha odváděl z jednoho hektaru 3 metry obilí. A kolik by odváděl sedlák s 5 ha pozemků?

Jak probíhala kolektivizace v zemědělství a jaké měla důsledky?

Kultura a věda v poválečném období

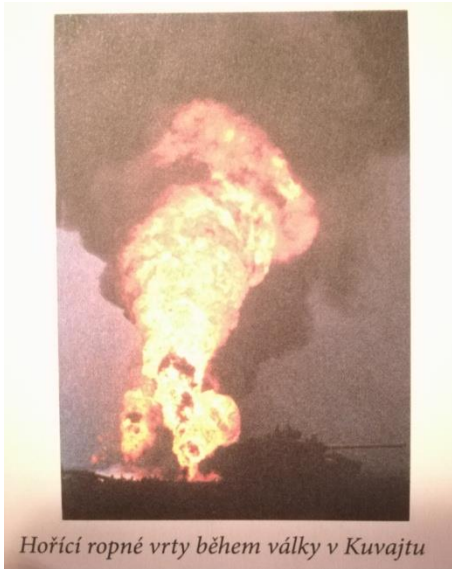
str. 151: Proč myslíte, že je nutné při výstavbě budov i navrhování obytných (samozřejmě i průmyslových či zábavních) celků dbát na životní prostředí a ekologii?

str. 154: Jaký máte názor na pokusy se zvířaty?

str. 156: Co vše víte o geneticky naklonovaných rostlinách?

Co se dělo potom...

str. 158:

Hořící ropné vrty během války v Kuvajtu

obr. 20¹²³

Jaký dopad na životní prostředí takový požár může mít?

Některé otázky a úkoly rozvíjí kompetenční okruh Ekologie a kompetenci sociální a personální + občanskou pouze skrytě.

Např.:

Mezi světovými válkami

str. 19: Jak funguje parní lokomotiva? Poradí vám vyučující fyziky.

-aby byl kompetenční okruh Ekologie a kompetence sociální a personální + občanská rozvíjena přímo, úkol lze takto upravit:

Jak funguje parní lokomotiva? Zjistěte, jestli je ekologičtější než dnešní vlaky. Diskutujte se spolužáky.

---

¹²³ Pracovní sešit. Dějepis 9, s. 158.

Reflexe učebnice (vztah ke kompetenčnímu okruhu)

V tomto díle učebnice nenalezneme v poměru k ostatním dílům mnoho úkolů týkajících se kompetenčního okruhu „Ekologie.“ Důvodem může být to, že se ve dvacátém století nabízí mnoho jiných otázek a témat, která jsou důležitá. V pracovním sešitě se mi nepodařilo nalézt úkol, který by s tématem ekologie souvisel.

Na základě úkolů v učebnici se žáci seznámí s následky války pro krajinu a města. Uvědomí si, jakou ničivou sílu mají zbraně jako je atomová bomba. Učebnice dále vhodně zařazuje úkoly, týkající se vědeckých experimentů se zvířaty. Na druhou stranu se žáci seznamují s vědou a pokrokem v i pozitivním slova smyslu – z přírody lze získat důležité léky, jako je penicilin.

Žáci se dále zamyslí nad následky jaderných katastrof, jako byl výbuch v Černobylu. Zásadní jsou také úkoly, které se týkají následků nešetrného jednání člověka vůči přírodě – vyschnutí vodních ploch, nebo požáry.

Vzhledem k tomu, že se učebnice zaměřuje na nejnovější dějiny, zmiňuje například i Hnutí Brontosaurus, které se věnuje ekologii. Žáci při plnění úkolů diskutují o tom, jak oni přispívají k ochraně životního prostředí.

Na základě výsledků analýzy jsme došli k závěru, že učebnice se věnuje tématu ekologie v dostatečné míře.

- **Analýza vybraného úkolu:**

- Tematické okruhy dle RVP ZV:

Člověk a společnost

- Téma:

Poválečné dějiny, Východní blok,

- Učivo dle RVP:

Problémy současnosti

- Zadání úkolu:

str. 119 Zjistěte, co je to Hnutí Brontosaurus a jak dlouho už existuje.

Všichni už dávno víme, že je nutné chovat se ekologicky. Dokážete však říci, co to znamená? Co vy osobně nebo vaše rodina pro zlepšení prostředí děláte?

- Výstup dle RVP:

- prokáže základní orientaci v problémech současného světa

- Cíl aktivity:

Vzdělávací – Žák popíše, kdy začaly vznikat organizace zabývající se životním prostředím

Výchovné – Žák vysvětlí, proč je důležité starat se o životní prostředí

Žák při diskuzi bere ohled na práci ostatních, respektuje jejich názory a postoje

Dovednostně-praktické – Žák vede diskuzi, srozumitelně vyjadřuje své myšlenky

- Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova – Hodnoty, postoje, praktická etika

Environmentální výchova – Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah člověka k prostředí

- Kompetence sociální a personální

Úkol rozvíjí zejména tyto výstupy:

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
  - přispívá k diskuzi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají
- Občanská kompetence

Úkol rozvíjí tyto výstupy občanské kompetence:

Na konci základního vzdělávání žák:

- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu
  - respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
  - chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti
- Mezipředmětové vztahy:

Občanská výchova, Přírodověda

- Další rozvíjené klíčové kompetence:

Kompetence komunikativní

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

Kompetence k učení

- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti

Kompetence k řešení problému

- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů hodnotí
- Metody a organizační formy:

Metoda diskusní

Frontální výuka

- Reflexe k rozvoji kompetence sociální a personální:

Žák při diskuzi bere ohled na své spolužáky. Vyslechne jejich názory. Žádného ze spolužáků nezesměšňuje, ať už je jeho přístup jakýkoliv. Snaží se názor spolužáků pozitivně ovlivnit.

- Reflexe k rozvoji kompetence občanské:

Žák na základě diskuze zjistí, jaké postoje mají k ochraně životního prostředí jeho spolužáci a jejich rodiny. Může být pozitivně ovlivněn a začít se o tuto problematiku zajímat. Žák může působit i na členy své domácnosti v záležitosti ochrany životního prostředí.

7 Reflexe učebnicové řady z hlediska hladin klíčových kompetencí

Zvyšování hladin klíčových kompetencí by mělo být v rámci učebnic a pracovních sešitů znatelné zejména při zkoumání úkolů a úloh. Obtížnost učebnicového textu a obrazová vybavenost se napříč ročníky nemění. Právě úkoly a úlohy by však měly měnit svůj charakter s postupným naplňováním klíčových kompetencí. Schopnosti žáků uchopit učivo a pracovat s ním se vyvíjejí. Na základě toho vznikl předpoklad, že při chronologickém zkoumání učebnicové řady (od učebnice pro 6. po učebnici pro 9. ročník), budou úkoly postupně pozbývat sugestivnost.

Proces naplňování klíčových kompetencí a zvyšování jejich hladin, spočívá v přivedení žáků k žádoucím myšlenkám a postojům a jejich následném pozvolném rozvíjení. Je proto třeba poskytnout žákům dostatečný prostor pro hlubší zamyšlení. Žáci by měli svůj pohled na problematiku rozšiřovat.

Vhodnou metodou pro rozvoj klíčových kompetencí a zvyšování jejich hladin je diskuze. Žáci, kromě utvoření vlastního názoru, najdou inspiraci v názorech svých spolužáků a vyučujícího. V učebnici ani pracovním sešitu nelze spatřit systematické zvyšování hladin klíčových kompetencí. Nalezneme zde zanedbatelné množství úkolů, ve kterých lze zvyšování sledovat. Jako příklad lze uvést tyto podněty diskuzi.

Úkol z učebnice pro 6. ročník

„Jistě jste se setkali s projevy vandalismu. ... Přece nechcete, aby se vaši spolužáci chovali jako nějaký nevzdělaný germánský kmen!“¹²⁴

Úkol z učebnice pro 9. ročník

„Nátlak skrze týrání blízkých osob je jistě velmi účinný. Co však soudíte o morálce toho, kdo se k němu uchýlí?“¹²⁵

---

¹²⁴VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2017, s. 129.

¹²⁵VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 201, s. 71.

Úkol, určený pro 9. ročník je více sugestivní. Přímo ovlivňuje žáky v tom, jaký postoj by měli k vandalismu zaujmout. U žáků 9. ročníků se předpokládá, že k týráni zaujmou postoj negativní a otázka jim nabízí více prostoru pro představení vlastních argumentů.

Vzhledem k tomu, že na příkladech z učebnice ani pracovního sešitu nelze ilustrovat kontinuální zvyšování hladin klíčových kompetencí, obsahuje následující kapitola pracovní listy pro 6. – 9. ročník, ve kterých je zvyšování hladin patrné.

8 Pracovní listy, ilustrující zvyšování hladin klíčových kompetencí

Vzhledem k tomu, že v učebnicích ani v pracovních sešitech nelze nalézt úkoly ilustrující kontinuální zvyšování hladin klíčových kompetencí v jednotlivých ročnících, obsahuje tato kapitola pracovní listy, ve kterých je zvyšování hladin klíčových kompetencí zřejmé. Jedná se o celkem 4 pracovní listy, určené pro 6. a 8. ročník základní školy.

Pracovní listy pro 6. ročník:

Pravěk

Starověký Egypt

Pracovní listy pro 8. ročník:

Velká francouzská revoluce

Kultura v 17. a 18. století – Baroko, rokoko a klasicismus

Zvyšování hladin klíčových kompetencí lze spatřit v kontinuálně se snižující sugestivnosti úkolů. Zvyšování hladin kompetence občanské a sociální a personální lze pozorovat zejména v podnětech pro diskuzi v závěru každého pracovního listu.

DOBA KAMENNÁ

Pracovní list

1) Sestavte jídelníček člověka žijícího v době ledové.

ráno

poledne

večer

letní den:

zimní den:

- Jak sháněl potravu v zimě a jak v létě?

zima:

_____

léto:

_____

- Proč se jeho jídelníček takto lišil?

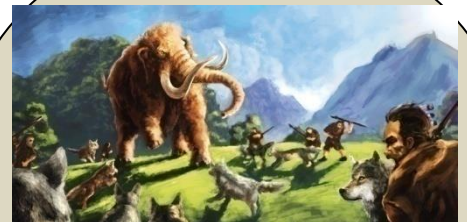
2) Rozluštěte přesmyčku a vysvětlete pojem.

OKIDMTEACSE

_____

_____

Nápověda:

3) Představte si, že jste pravěký lovec a tento rámeček je stěna jeskyně. Vytvořte typickou jeskynní malbu. Proč je lidé tvořili?

---

4) V době kamenné začalo vznikat zemědělství. Než vzniklo zemědělství jako takové, předcházelo mu tzv. _____ zemědělství. Pojem najděte v křížovce a vysvětlete.

1. *Zvíře, které bylo nezbytné pro to, aby lidé mohli začít tkát látky. Dává lidem vlnu.*
2. CH
3. *Vynález, který jako první výrazně usnadnil obdělávání půdy (vidlicovitá větev, které se držel zemědělec, druhá část byla zabořena do země)*
4. *Materiál, který byl kromě kamene používán pro výrobu nádobí*
5. *Soška znázorňující ženu, která má výrazné křivky – symbol plodnosti*
6. *Kmeny, které se rozhodly, že se neusadí a budou žít jako kočovné*
7. Ř
8. *Jak vzniklo opravdové zemědělství? Když člověk provedl na určitém místě záměrný...*
9. *Vynález, díky němuž mohl vzniknout první vůz*
10. *Důležitá potravina, kterou lidé získali, když si ochočili kozu, ovci, nebo krávu*

1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									

Dnes je „shánění potravy“ snadné. Právě proto někteří lidé jídlem plýtvají.

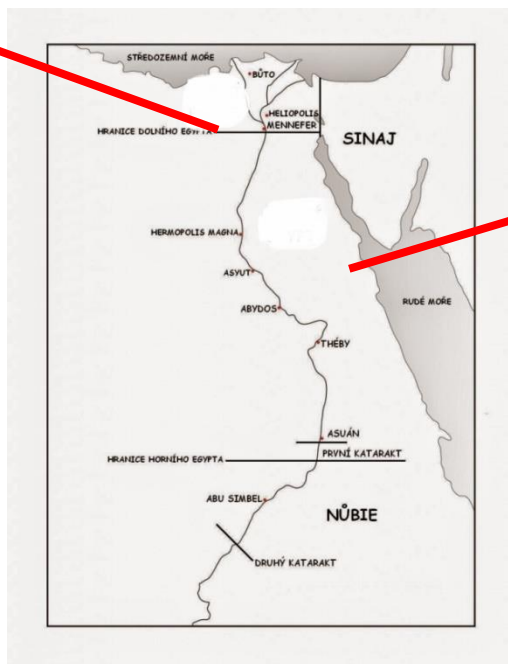
Co můžete doma dělat pro to, abyste jím neplýtvali?

1) Popište, jak řeka Nil ovlivňovala zemědělství starověkého Egypta

Použijte tato slova:
vláha, povodně

2) Než byl Egypt sjednocen, dělil se na dvě části. Napište jejich názvy -
správně je umístěte na mapku.

- Doplňte názvy ještě jednou, tentokrát správně k charakteristice oblasti:

_____ horní tok Nilu, hornatá krajina, lovci a pastevcí

_____ úrodná delta Nilu, zemědělci, vyspělejší civilizace

3) V přesmyčkách hledejte řemesla, ve kterých staří Egyptané vynikali:

TTEALÍISVV _____

ČVHNRÍŘÍVST _____

Nápověda:

4) Utvořte správné dvojice

žádné války, obchodní rozkvět

Hatšepsut

poslední panovnice Egypta

konec 6. stol. př. n. l

největší územní rozsah Egypta

Kleopatra

Egypt dobyt Peršany

Thutmose III.

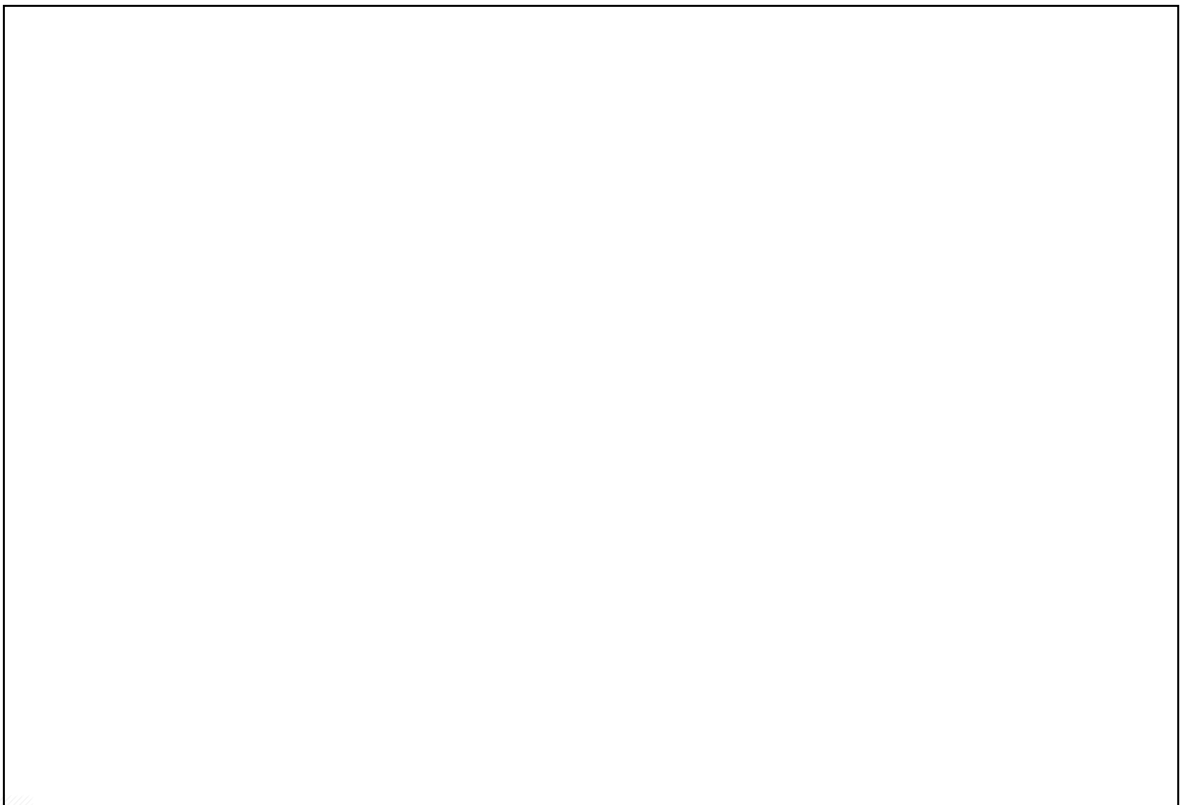
5) Vysvětlete pojmy:

Faraon=

Pyramida=

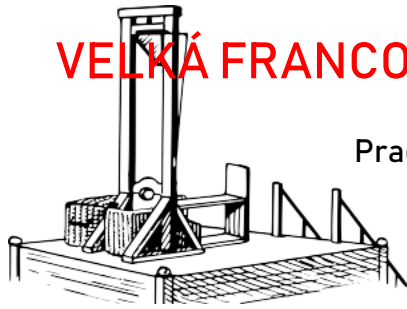
Hieroglyfy=

- Jak hieroglyfy vypadají? Zkuste nějaké nakreslit.

Proč se lidé usazovali poblíž vodních toků? Z jakých důvodů je pro život člověka voda zásadní?

VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE

Pracovní list

1) Shrňte svými slovy zásadní příčiny Velké francouzské revoluce

---

---

2) Škrtněte tvrzení, která NEJSOU pravdivá

Ludvík XVI. podnikl pro řešení krize v roce 1789 tyto kroky:

zrušil absolutistickou vládu a zavedl konstituční monarchii

navrhoval zdanění šlechty a duchovenstva

svolal zasedání generálních stavů

sepsal ústavu

3) Jaká událost je zachycena na obraze? Jaký má ve vývoji revoluce význam?

---

4) Doplňte text

Třetí stav nebyl spokojený s návrhy a bažil po výraznějších změnách. V červnu 1789 se prohlásil tzv. Kromě změny systému vybírání daní volali také po vypracování

Král odmítl spolupracovat. Poslanci se však nehodlali vzdát, dále jednali. Aby dokázali, že na svých požadavcích trvají, přejmenovali se na

Skutečně docílili toho, že byla v září 1791 vypracována.

5) Přečtěte si část Deklarace práv člověka a občana na str. 59, vyberte si jeden bod a okomentujte, jaký základní princip svobody přinesl.

- Dále jmenujte další principy, které jste vyčetli.

---

6) Stručně vysvětlíte pojmy.

Jakobínská hrůzovláda

Výbor pro veřejné blaho

---

gilotina

---

kdo to byl... Maximilien de Robespierre

Z jakých důvodů byl podle vás systém absolutní monarchie neudržitelný?

KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ

Baroko, rokoko a klasicismus

Pracovní list

1) Popište vlastními slovy, jak mezi sebou souvisí barokní umění a Třicetiletá válka.

---

2) Urči, kdo jsem:

Známý český barokní architekt italského původu. Mým největším dílem je Kostel sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou.

- nakreslete půdorys tohoto jeho neslavnějšího díla

3) Stavby na obrázcích jsou příkladem specifického typu baroka. Napište název tohoto slohu.

4) Kdo byl nejslavnějším hudebním skladatelem období rokoka a klasicismu? Napište název jednoho jeho díla.

Nápověda:

Jeho jméno nese i známá marcipánová cukrovinka

5) Přiřaďte typické znaky, osobnosti, a stavby k jednotlivým slohům

rozumová kázeň

bohatě zdobené porcelánové sošky

hravost, smyslnost

Ludwig van Beethoven

dynamika – snaha vyjádřit pohyb

Michelangelo Buonarroti

1.

2.

134

3.

BAROKO:

ROKOKO:

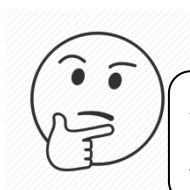

KLASICISMUS:

Jaké instituce se u nás starají o zachování hmotných památek?

V čem je podle vás význam takové práce?

9 Závěr

Diplomová práce si vytkla za cíl analyzovat učebnice pro 2. stupeň základních škol z hlediska klíčových kompetencí a na příkladu učebnicové řady nakladatelství SPN zhodnotit, do jaké míry a jakým způsobem učebnice přispívají k rozvoji kompetencí u žáků. Práce se zaměřuje na kompetenci občanskou a kompetenci sociální a personální. Konkrétně byly zvoleny okruhy „Ekologie“ a „Já, ty on – etické normy, vývoj mravních hodnot,“ které považujeme za zásadní oblasti, týkající se každodenního života žáků druhého stupně základních škol. Pozornost je věnována zvyšování hladin klíčových kompetencí. Stanovené cíle se podařilo naplnit.

Z analýzy vyplývá, že klíčové kompetence jsou v učebnicích a pracovních sešitech rozvíjeny zejména úkoly a úlohami. Vzhledem k této skutečnosti můžeme konstatovat, že pro rozvoj schopností, postojů a hodnot u žáků je třeba, aby se aktivně účastnili výchovně-vzdělávacího procesu. Učebnicová řada nakladatelství SPN klade důraz na aktivitu žáků a každá kapitola je doplněna o úkoly, které je vedou k zamyšlení nad probíranou látkou a diskuzím.

Metodou, aplikovanou při analýze, bylo zjišťování frekvence výskytu úloh rozvíjejících klíčové kompetence a reflexe vybraných kompetenčních okruhů podle vlastního vzoru. Následně byl jeden modelový úkol podroben hlubší analýze z hlediska klíčových kompetencí, průřezových témat a dalších součástí RVP ZV.

Na základě analýzy můžeme konstatovat, že vybrané kompetenční okruhy jsou v učebnicích i pracovních sešitech rozvíjeny. Některé úkoly na jejich rozvoj působí přímo, u jiných je potřebná intervence vyučujícího, který úkol doplní a případnou diskuzi rozvine tak, aby si žáci na problematiku vytvořili vlastní názor.

Po provedení analýzy bylo zhodnoceno zvyšování hladin klíčových kompetencí. K potvrzení předpokladu, že se kompetence zvyšují kontinuálně, nedošlo. Charakter úkolů se v jednotlivých dílech učebnice a pracovního sešitů nemění. Z toho důvodu byly do diplomové práce zařazeny pracovní a metodické listy, ve kterých je zvedání hladin klíčových kompetencí patrné.

Podle výsledků analýzy klade učebnicová řada důraz na rozvoj klíčových kompetencí. Vyučující má v tomto ohledu v učebnicích oporu. V případě zvyšování hladin klíčových kompetencí musí pedagog vyvinout vlastní iniciativu.

10 Seznam použité literatury

BĚLECKÝ, Z. *Klíčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007.

ČAPEK, V. *Didaktika dějepisu. Díl 2, Výchovně vzdělávací proces v dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010.

HUDECOVÁ, D. *Jak modernizovat výuku dějepisu. Výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. Praha: SPL-Práce, 2007.

JULÍNEK, S. a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

KLAPKO, D. *Evaluaace učebnic jako cesta k optimalizaci výchovně-vzdělávacího procesu*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007.

KNECHT, P. *Hodnocení učebnic zeměpisu z pohledu žáků 2. stupně ZŠ*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007.

KNECHT, P. – JANÍK, T. (ed.). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008.

KNECHT, P. – LOKAJÍČKOVÁ, V. *Učební úlohy jako příležitosti k rozvíjení a dosahování očekávaných výstupů: analýza koherence učebnic a RVP ZV*. In: Pedagogika. 2013, č. 2.

[online]. [cit.2019-03-05]. Dostupné na:

<http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=563&lang=cs>

KUBÁTOVÁ, D. *Člověk, zdraví a životní prostředí: příručka pro učitele na pomoc při realizaci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006.

LABISHOVÁ, D. – GRACOVÁ, B. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009.

MAŇÁK, J. *Funkce učebnice v moderní škole*. In: Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008.

MAŇÁK, J. *Učebnice jako kurikulární projekt*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007.

MAŇÁK, J. – KLAPKO, D. (ed). *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006.

MAŇÁK, J. – KNECHT, P. (ed.). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007.

MARTINKOVÁ, V. *Učebnice z pohledu vydavatelů. Příprava a hodnocení učebnic z hlediska nakladatele (aneb hodnocení učebnic jako nástroj každodenní praxe)*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007.

MIKK, J. *Učebnice: budoucnost národa*. In: *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007.

NÚV (Národní ústav pro vzdělávání). *Rámcové vzdělávací programy* [online]. [cit. 2019-17-02]. Dostupné na: <http://www.nuv.cz/t/rvp>

Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic [online]. MŠMT, 2013.[cit.2019-03-01]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání[online]. MŠMT v Praze 2017.[cit. 2019-19-02]. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2012. 47 s.

PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. 54 s.

PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 8 pro základní školy. Novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 39 s.

PARKAN, F. a kol. *Pracovní sešit. Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2008. 40 s.

PRŮCHA, J. *Možnosti výzkumu učebnic ve vztahu k učení*. In: Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2008.

PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998.

PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie, výzkum a potřeby praxe*. In: Učebnice pod lupou. Brno: Paido, 2007.

SIKOROVÁ, Z. *Hodnocení a výběr učebnic v praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007.

SIKOROVÁ, Z. *Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice základních a středních škol*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007.

STAUDKOVÁ, J. *Jak by měla vypadat moderní učebnice z pohledu vydavatele?*. In: Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007.

VACEK, P. *Psychologie morálky a výchova charakteru žáků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011.

VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 6 pro základní školy. Pravěk a starověk*. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2017. 144 s.

VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 7 pro základní školy. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 152 s.

VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 8 pro základní školy. Novověk*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 114 s.

VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 9 pro základní školy. Nejnovější dějiny*. 2. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2016. 160 s.

ZELENKA, J. *Environmentální a ekologický slovník vybraných pojmů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.

Zdroje obrazového materiálu – webografie:

Pěstní klín. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Prav%C4%9Bk#/media/File:Protobifaz-GuelmimEs_Semara.jpg

Domestikace. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.abicko.cz/clanek/precti-si-priroda/16616/psi-lovcu-mamutu-vyreseni-praveke-zahady.html>

Pravěké zemědělství. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<http://ziva.avcr.cz/2013-1/pravek-ve-stredni-evrope-svedectvi-mitochondrialni-dna.html>
km

Barokní anděl. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.arsmundi.com/en/artwork/baroque-angel-figurine-361439.html>

Púdorys Kostela sv. Jana Nepomuckého. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

http://www.zdarns.estranky.cz/clanky/poutni-kostel-sv_-jana-nepomuckeho.html

Selské baroko (domy). [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.jiznicechy.cz/turisticke-cile/921-holasovice-selske-baroko>

Selské baroko (kaplička). [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<http://www.blanet.cz/cz/selske-baroko/34/>

Wolfgang Amadeus Mozart. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.classicfm.com/composers/mozart/pictures/mozarts-15-birthday-facts/>

Zimní palác. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.mundo.cz/rusko/zimni-palac>

Bazilika svatého Vavřince a svaté Zdislavy. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Barokn%C3%AD_architektura_v_%C4%8Cesku#/media/File:Basilica_minor_v_Jablonn%C3%A9m_1.JPG

Kapitol. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.wprost.pl/swiat/502162/samobojstwo-pod-siedziba-kongresu-kapitol-zamkniety.html>

Pyramida. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://www.pinterest.com/pin/346284658825901690/>

Mapa Egypta. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<http://mcegypto.blogspot.com/p/staroveky-egypt-z-geografickeho.html>

Pyramida v Gíze. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Velk%C3%A1_sfinga_v_G%C3%ADze#/media/File:Egypt.Giza.Sphinx.01.jpg

Egyptská váza. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<http://masch.blog.cz/0711/egypt-zaslibena-zeme-hrnciru>

Gilotina. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<http://www.farnosthalenkovice.eu/o-falesnych-muzeich>

Dobytí Bastily. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

<https://g.cz/5-zajimavosti-o-dobyti-bastily-udalost-ktera-odstartovala-velkou-francouzskou-revoluci/>

Zamyšlený obličej. [online]. [cit.2019-03-29]. Dostupný na:

https://www.iconfinder.com/icons/1785107/emoji_possible_solutions_thinking_thinking_face_thoughts_wondering_wondering_face_icon

Přílohy

Příloha 1 – Pracovní list DOBA KAMENNÁ (řešení)

1) Sestavte jídelníček člověka žijícího v době ledové.

	<u>ráno</u>	<u>poledne</u>	<u>večer</u>
<i>letní den:</i>	opékaná veverka	mamut	nosorožec
<i>zimní den:</i>	borůvky	kořínky s vejcem	plž na pampeliškách

- Jak sháněl potravu v zimě a jak v létě?

zima:

lov

---

léto:

sběr

- Proč se jeho jídelníček takto lišil?

V létě se klonili spíše ke sběru - snazší a bezpečnější. V zimě, kdy nic nerostlo, se lovili.

2) Rozluštěte přesmyčku a vysvětlete pojem.

K I D M T E A C S E

Domestikace

Ochočování zvířat

Nápověda:

3) Představte si, že jste pravěký lovec a tento rámeček je stěna jeskyně. Vytvořte typickou jeskynní malbu. Proč je lidé tvořili?

Věřili, že jim přinese štěstí v lovu – „lov nanečisto“

---

4) V době kamenné začalo vznikat zemědělství. Než vzniklo zemědělství jako takové, předcházelo mu tzv. _____ zemědělství. Pojem najdete v křížovce a vysvětlete.

1. *Zvíře, které bylo nezbytné pro to, aby lidé mohli začít tkát látky. Dává lidem vlnu.* **OVCE**

2. **CH**

3. *Vynález, který jako první výrazně usnadnil obdělávání půdy (vidlicovitá větev, které se držel zemědělec, druhá část byla zabořena do země)*

ORADLO

4. *Materiál, který byl kromě kamene používán pro výrobu nádobí*

KERAMIKA

5. *Soška znázorňující ženu, která má výrazné křivky – symbol plodnosti*

VENUŠE

6. *Kmeny, které se rozhodly, že se neusadí a budou žít jako kočovné*

NOMÁDI

7. **Ř**

8. *Jak vzniklo opravdové zemědělství? Když člověk provedl na určitém místě záměrný* **VÝSEV**

9. *Vynález, díky němuž mohl vzniknout první vůz* **KOLO**

10. *Důležitá potravina, kterou lidé získali, když si ochočili kozu, ovci, nebo krávu* **MLÉKO**

1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									

Ochranářské zemědělství

Dnes je „shánění potravy“ snadné. Právě proto někteří lidé jídlem plýtvají.

Co můžete doma dělat pro to, abyste jím neplýtvali?

Příloha 2 – Pracovní list STAROVĚKÝ EGYPT (řešení)

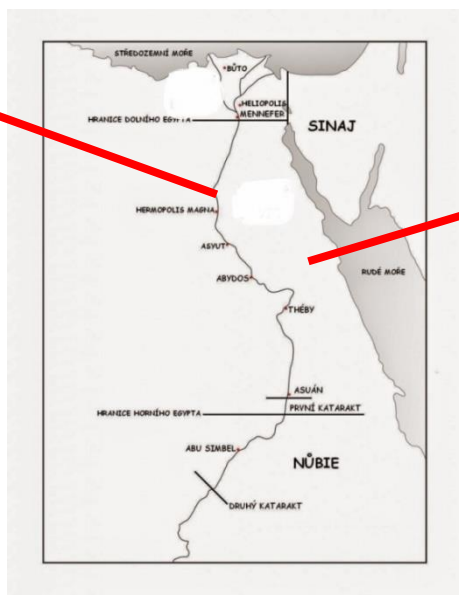
1) Popište, jak řeka Nil ovlivňovala zemědělství starověkého Egypta

Použijte tato slova:
vláha, povodně

Díky Nilu, jeho rozlévání a později díky systému z
avodňovacích kanálů měli Egyptané
dostatečnou vláhu a mohli pěstovat plodiny

2) Než byl Egypt sjednocen, dělil se na dvě části. Napište jejich názvy -
správně je umístěte na mapku.

Dolní Egypt

Horní Egypt

- Doplňte názvy ještě jednou, tentokrát správně k charakteristice oblasti:

Horní Egypt horní tok Nilu, hornatá krajina, lovci a ptevcí

Dolní Egypt úrodná delta Nilu, zemědělci, vyspělejší civilizace

3) V přesmyčkách hledejte řemesla, ve kterých staří Egypťané vynikali:

TTEALÍISVV

Stavitelství

ČVHNRÍŘÍVST

Hrnčářství

Nápověda:

4) Utvořte správné dvojice

žádné války, obchodní rozkvět _____ Hatšepsut

poslední panovnice starověkého Egypta _____ konec 6. stol. př. n. l

největší územní rozsah Egypta _____ Kleopatra

Egypt dobyt Peršany _____ Thutmose III.

5) Vysvětlete pojmy:

Faraon = **vládce Egypta**

Pyramida = **místo posledního odpočinku faraonů a významných osob**

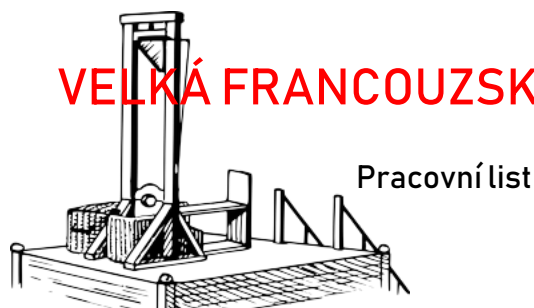
Hieroglyfy = **staroegyptské písmo**

- Jak hieroglyfy vypadají? Zkuste nějaké nakreslit.

Proč se lidé usazovali poblíž vodních toků? Z jakých důvodů je pro život člověka voda zásadní?

Příloha 3 – Pracovní list VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE (řešení)

1) Shrňte svými slovy zásadní příčiny Velké francouzské revoluce

*bída neprivilegovaného stavu, neúroda, nespravedlnost v oblasti placení daní,
nákladný život*

---

u dvora

---

2) Škrtněte tvrzení, která NEJSOU pravdivá

Ludvík XVI. podnikl pro řešení krize v roce 1789 tyto kroky:

zrušil absolutistickou vládu a zavedl konstituční monarchii

navrhoval zdanění šlechty a duchovenstva

svolal zasedání generálních stavů

sepsal ústavu

3) Jaká událost je zachycena na obraze? Jaký má ve vývoji revoluce význam?

Dobytí Bastily, počátek revoluce

---

4) Doplňte text

Třetí stav nebyl spokojený s návrhy a bažil po výraznějších změnách. V červnu 1789 se prohlásil tzv. **NÁRODNÍM SHROMÁŽDĚNÍM**. Kromě změny systému vybírání daní volali také po vypracování **ÚSTAVY**. Král odmítl spolupracovat. Poslanci se však nehodlali vzdát, dále jednali. Aby dokázali, že na svých požadavcích trvají, přejmenovali se na **ÚSTAVODÁRNÉ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ**. Skutečně docílili toho, že **ÚSTAVA** byla v září 1791 vypracována.

5) Přečtěte si část Deklarace práv člověka a občana na str. 59, vyberte si jeden bod a okomentujte, jaký základní princip svobody přinesl.

Dále jmenujte další principy, které jste vyčetli.

osobní svoboda, rovnost před zákonem, právo na soukromí majetek, svoboda slova

---

VI., VIII. – lidé by měli být trestáni pouze na základě řádného soudu a podle řádných zákonů

---

6) Stručně vysvětlete pojmy

Jakobínská hrůzovláda

období v letech 1793 – 1794 kdy docházelo k popravám bez soudu každého, kdo by stál proti novému systému, u moci byl politický klub Jakobínů

Výbor pro veřejné blaho

byla zde soustředěna veškerá moc během vlády Jakobínů, rozhodoval o vnitřní a vnější politice a obraně proti nepříteli

---

gilotina

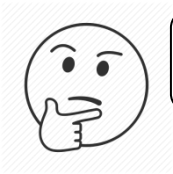
stroj, který se ve velké míře používal v době VFR k popravám

---

kdo to byl... Maximilien de Robespierre

jakobín, v čele Výboru pro veřejné blaho, s jeho osobností spojen jakobínský teror

---

Z jakých důvodů byl podle vás systém absolutní monarchie neudržitelný?

Příloha 4 – Pracovní list KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ (řešení)

KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ

Baroko, rokoko a klasicismus

Pracovní list

Pracovní list

1) Popište vlastními slovy, jak mezi sebou souvisí barokní umění a Třicetiletá válka.

v době Třicetileté války se baroko začalo nejvíce rozvíjet, lidé byli zděšeni hrůzami války a věnovali se plně životu ve víře, stavěli velké chrámy a malovali obrazy s náboženskými motivy

---

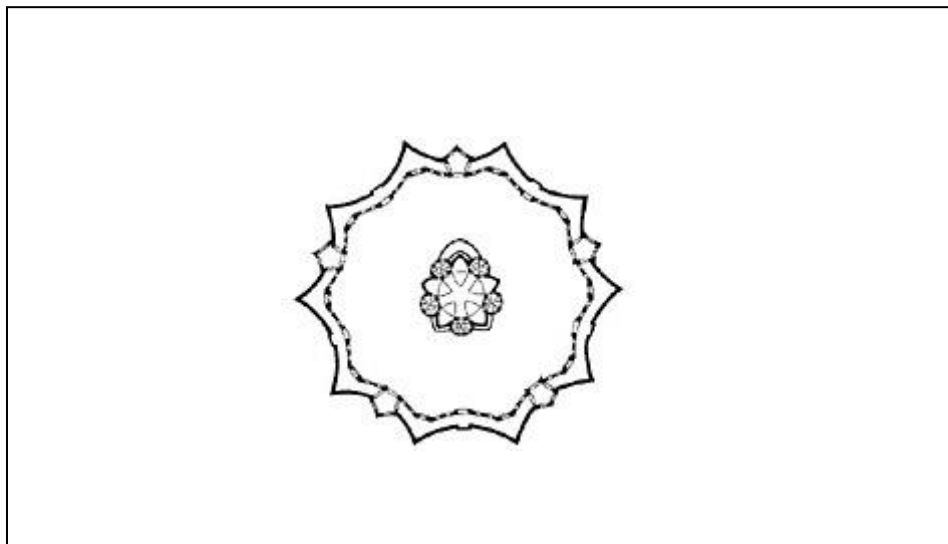
2) Urči, kdo jsem:

Známý český barokní architekt italského původu. Mým největším dílem je Kostel sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou.

Jan Blažej Santini-Aichel

- nakreslete půdorys tohoto jeho neslavnějšího díla

3) Stavby na obrázcích jsou příkladem specifického typu baroka. Napište název tohoto slohu.

Selské baroko

---

4) Kdo byl nejslavnějším hudebním skladatelem období rokoka a klasicismu? Napište název jednoho jeho díla.

*Wolfgang Amadeus Mozart,
Figarova svatba*

Nápověda:

Jeho jméno nese i známá marcipánová cukrovinka

5) Přiřaďte typické znaky, osobnosti, a stavby k jednotlivým slohům

rozumová kázeň

bohatě zdobené porcelánové sošky

hravost, smyslnost

Ludwig van Beethoven

dynamika - snaha vyjádřit pohyb

Michelangelo Buonarroti

1.

2.

3.

BAROKO:

dynamika – snaha vyjádřit pohyb

Michelangelo Buonarroti

2.

ROKOKO:

hravost, smyslnost

---

bohatě zdobené porcelánové sošky

1.

KLASICISMUS:

rozumová kázeň

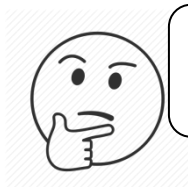

Ludwig van Beethoven

3.

Jaké instituce se u nás starají o zachování hmotných památek?

V čem je podle vás význam takové práce?

Příloha 5 – Metodický list k pracovnímu list DOBA KAMENNÁ

Metodický list k pracovnímu listu:

DOBA KAMENNÁ

Anotace:

Žáci pracují s učebnicí a vyvozují z textu. Zapojují fantazii a napodobují pravěké umění. Luští přesmyčku. Dále pracují s křížovkou – v učebnicovém textu hledají pojmy, které odpovídají popisu, nebo jsou odpovědí na otázku v zadání. Pojem, který okryje tajenka, vysvětlují. Na závěr diskutují - problematiku propojují se současností a vyjadřují svůj názor.

Klíčová slova:

pravěk, doba kamenná, zemědělství, doba ledová

Cíle:

Vzdělávací - *Žák charakterizuje způsob života, obživy a zemědělství, stejně jako kulturu a faunu v době kamenné*

Schopnostní a dovednostní - *Žák efektivně pracuje s textem*

Výchovný – *Žák vysvětlí, proč je důležité zamezit plýtvání potravinami*

Věková skupina: 6.třída ZŠ

Organizace učební činnosti: žáci pracují samostatně po probrání látky, PL slouží jako shrnutí, fixace

Čas potřebný ke zpracování: 20 - 25 minut

Pomůcky: propiska, obyčejná tužka, pastelky, učebnice

Reflexe: společná kontrola pracovních listů následující hodinu

---

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák volí vlastní postupy, jak vyhledá, utřídí a interpretuje informace nutné k plnění úkolu, samostatně vyhledává informace v textu, které umí vlastními slovy interpretovat a zhodnotit z vlastního pohledu

Kompetence komunikativní – žák srozumitelně formuluje své myšlenky

Kompetence sociální a personální – žák pracuje samostatně na tvorbě pracovního listu

Kompetence občanské – žák respektuje, chrání a ocení tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost

-žák chápe základní ekologické souvislosti, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí

-žák při diskuzi bere ohled na spolužáky a respektuje jejich názor

Očekávané výstupy:

- žák charakterizuje život pravěkých sběračů a lovců, jejich materiální a duchovní kulturu

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

- Kreativita
- Rozvoj schopností poznávání
- Hodnoty, postoje, praktická etika

Environmentální výchova

- Vztah člověka k prostředí

Příloha 6 – Metodický list k pracovnímu listu STAROVĚKÝ EGYPT

Metodický list k pracovnímu listu:

STAROVĚKÝ EGYPT

Anotace:

Žáci vlastními slovy popíší význam Nilu pro staroegyptany. Luští přesmyčky – hledají názvy řemesel. Pracují s mapkou. Podle učebnice přiřadí charakteristiku Horního a Dolního Egypta. Spojují správné dvojice slov. Dále vysvětlují základní pojmy spojené se starověkým Egyptem. Zapojují fantazii a kreslí hieroglyfy. Na závěr diskutují o významu vody pro lidskou existenci.

Klíčová slova:

starověk, Egypt

Cíle:

Vzdělávací - *Žák shrne základní mezníky ve vývoji dějin starověkého Egypta a vysvětlí základní pojmy*

Schopnostní a dovednostní - *Žák efektivně pracuje s textem*

Žák efektivně pracuje s mapkou

Výchovný – *Žák vysvětlí, jakého pokroku dokáže lidstvo pomocí pile dosáhnout*

Žák shrne, proč je důležité chránit zdroje vody

Věková skupina: 6. třída ZŠ

Organizace učební činnosti: žáci s pracovním listem pracují na po probrání látky, slouží jako opakování před testem, žáci mohou pracovat s učebnicí

Čas potřebný ke zpracování: 15 - 20 minut

Pomůcky: propiska, obyčejná tužka, pastelky, učebnice

Reflexe: společná kontrola pracovních listů ihned po vypracování

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák volí vlastní postupy, jak vyhledá, utřídí a interpretuje informace nutné k plnění úkolu, samostatně vyhledává informace v textu, které umí vlastními slovy interpretovat a zhodnotit z vlastního pohledu

Kompetence komunikativní – žák srozumitelně formuluje své myšlenky

Kompetence sociální a personální – žák při diskuzi a společné kontrole bere ohled na spolužáky, dává jim prostor se vyjádřit

Kompetence občanské – žák chápe základní ekologické souvislosti, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí

Očekávané výstupy:

- žák rozpozná souvislost mezi přírodními podmínkami a vznikem prvních velkých zemědělských civilizací
- žák uvede nejvýznamnější typy památek, které se staly součástí světového kulturního dědictví

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

- Kreativita
- Komunikace
- Hodnoty, postoje, praktická etika

Environmentální výchova

- Základní podmínky života
- Vztah člověka k prostředí

Příloha 7 – Metodický list k pracovnímu listu STAROVĚKÝ EGYPT

Metodický list k pracovnímu listu:

VELKÁ FRANCOUZSKÁ REVOLUCE

Anotace:

Žáci shrnují vlastními slovy příčiny revoluce. Hledají v možnostech správné odpovědi na otázku. Podle logických souvislostí doplňují chybějící pojmy do textu. Zapojují fantazii a podle svého interpretují text z učebnice. Poznávají situaci dobytí Bastily z obrazu. Na závěr pracují se základními pojmy a vysvětlují je.

Klíčová slova:

Velká francouzská revoluce, revoluce, Francie, 18. století

Cíle:

Vzdělávací - *Žák vysvětlí příčiny Velké francouzské revoluce a shrne zásadní mezníky ve vývoji událostí, vyjmenuje klíčové postavy revoluce*

Schopnostní a dovednostní - *Žák efektivně pracuje s textem, obrazem*

Výchovný – *Žák popíše, jakého násilí jsou lidé schopni pro upevnění vlastního vlivu a moci*

Žák shrne nevýhody absolutní monarchie

Věková skupina: 8. třída ZŠ

Organizace učební činnosti: Žáci obdrží pracovní list po probrání látky jako opakování, žáci pracují samostatně

Čas potřebný ke zpracování: 25 minut

Pomůcky: propiska, učebnice

Reflexe: společná kontrola pracovních listů ihned po vypracování

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák volí vlastní postupy, jak vyhledá, utřídí a interpretuje informace nutné k plnění úkolu, samostatně vyhledává informace v textu, které umí vlastními slovy interpretovat a zhodnotit z vlastního pohledu

Kompetence komunikativní – žák srozumitelně formuluje své myšlenky

Kompetence sociální a personální – žák pracuje samostatně na tvorbě pracovního listu

-žák přispívá do diskuze

Kompetence občanské – žák chápe důležitost principů svobody ve společnosti a přičiňuje se k jejich zachování

- žák při diskusi bere ohled na spolužáky a respektuje jejich názor

-žák chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu

Očekávané výstupy:

- vysvětlí podstatné ekonomické, sociální, politické a kulturní změny ve vybraných zemích a u nás, které charakterizují modernizaci společnosti
- objasní souvislost mezi událostmi francouzské revoluce a napoleonských válek na jedné straně a rozbitím starých společenských struktur v Evropě na straně druhé

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

- Komunikace
- Mezilidské vztahy
- Hodnoty, postoje, praktická etika

Výchova demokratického občana

- Občan, občanská společnost a stát
- Formy participace občanů v politickém životě
- Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování

Příloha 8 – Metodický list k pracovnímu listu KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ

Metodický list k pracovnímu listu:

KULTURA V 17. A 18. STOLETÍ

Anotace:

Žáci shrnují vlastními slovy význam baroka, odrážející se v myslí lidí. Podle popisu poznávají představitele tohoto slohu. Kreslí půdorys barokní stavby. Dále pracují s obrázky a poznávají selské baroko. Jmenují nejznámějšího klasicistního skladatele a jeho dílo. Dále pracují s pojmy a jmény osobností a stavbami které ke slohům přiřazují. Na závěr se zamýšlí nad významem ochrany kulturních památek.

Klíčová slova:

17. a 18. století, kultura, baroko, rokoko, klasicismus

Cíle:

Vzdělávací - *Žák shrne základní znaky slohů baroko, rokoko a klasicismus, přiřadí k nim známé osobnosti*

Žák vyjmenuje typické znaky slohů baroko, rokoko a klasicismus

Schopnostní a dovednostní - *Žák kreslí půdorys*

Žák efektivně pracuje s obrázky

Výchovný – *Žák vysvětlí, proč je důležité přispívat k zachování kulturních památek*

Věková skupina: 8. třída ZŠ

Organizace učební činnosti: žáci obdrží pracovní list po probrání látky jako shrnutí a fixaci

Čas potřebný ke zpracování: 15 minut

Pomůcky: propiska, obyčejná tužka

Reflexe: společná kontrola pracovních listů ihned po vypracování

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – žák volí vlastní postupy, jak vyhledá, utřídí a interpretuje informace nutné k plnění úkolu, samostatně vyhledává informace v textu, které umí vlastními slovy interpretovat a zhodnotit z vlastního pohledu

Kompetence komunikativní – žák srozumitelně formuluje své myšlenky

Kompetence sociální a personální – žák pracuje samostatně na tvorbě pracovního listu

-žák se zapojí do diskuze, respektuje názor ostatních

Kompetence občanské – respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost

Očekávané výstupy:

- žák objasní příčiny a důsledky vzniku třicetileté války a posoudí její důsledky
- rozpozná základní znaky jednotlivých kulturních stylů a uvede jejich představitele a příklady významných kulturních památek

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

- Hodnoty, postoje, praktická etika
- Komunikace

Environmentální výchova

- Vztah člověka k prostředí